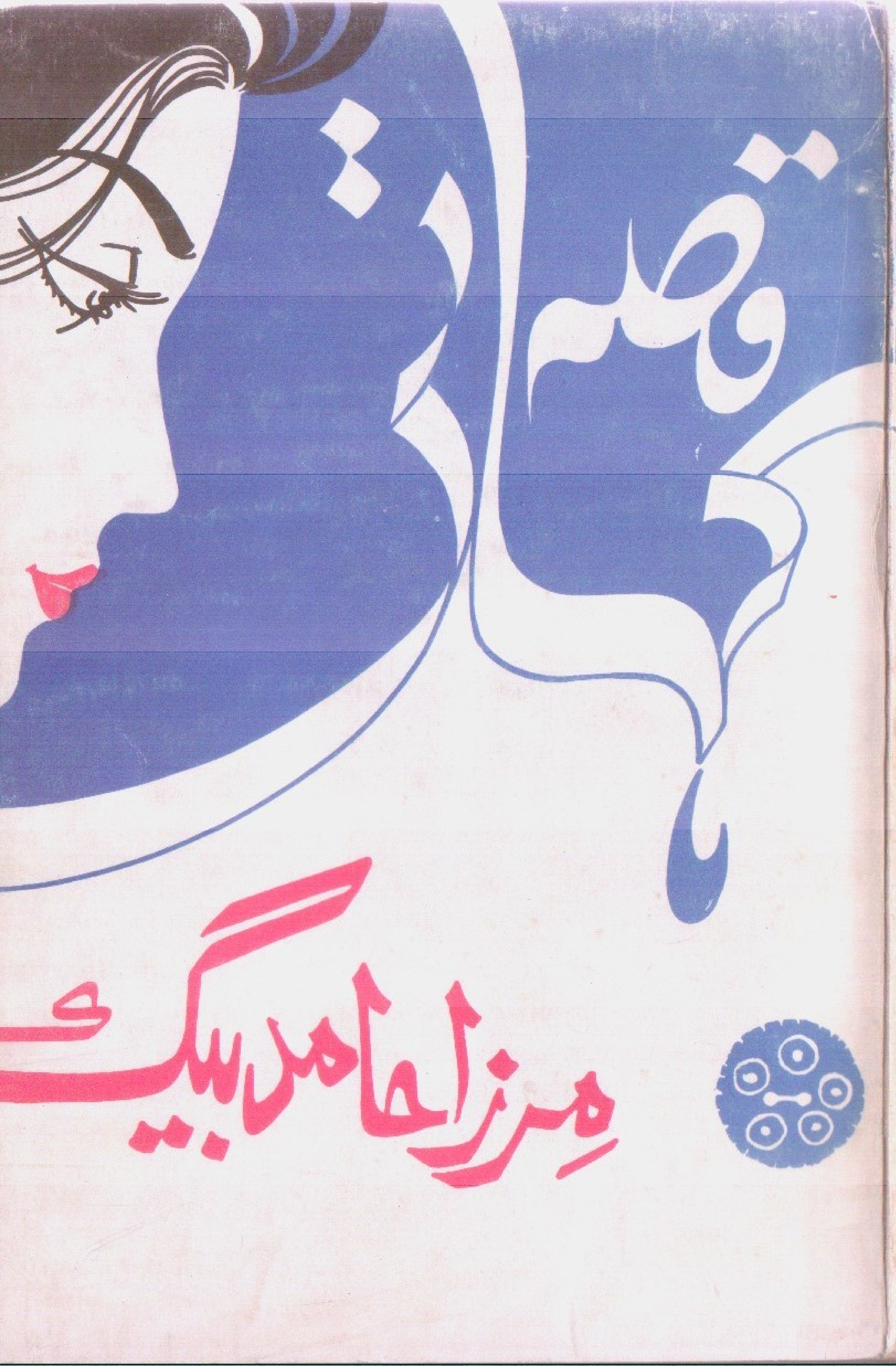

نویاں چھپیاں

- قائداعظمؒ ——— رفیق ڈوگر ——— (قائداعظمؒ بارے مضموناں دا ترجمہ)
- کلیاتِ لالی ——— پروفیسر ریاض احمد شاد ——— (صدیق لالی دا مکمل کلام)
- شام رنگی کُڑی ——— نواز ——— (ریڈیائی ڈرامے)
- کال مُکلیندی ——— اے ڈی اعجاز ——— (جنگِ آزادی بارے ڈھولے)
- پہاج ——— ظفر لشاری ——— (ناول)
- کَنّیں بُندے ——— پروفیسر شارب ——— (بار دے ڈھولے)
- لہو سُہاگ ——— شفقت تنویر مرزا ——— (لورکا دے ڈرامے)
- کن لیکھا ——— محمد آصف خاں، تنویر بخاری ——— (پنجابی مصدراں بارے)
- بار دے گیت ——— مشتاق صوفی ——— (لوک گیت)

قصّہ کہانی

(افسانے)

نجم حسین سیّد واسے

محمد آصف خاں، سیکرٹری، پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، ۵۸ لارنس روڈ، لاہور
نے پاکستان پرنٹنگ پریس، ۴۲ ریٹیگن روڈ، لاہور توں اکتوبر ۱۹۸۴ء وچ چھپوایا۔

مُل ~~30/-~~ 30/- روپے

پہلی گل

کہانیاں دی ایہہ ساڈی تیجی کتاب ہے۔ ایس توں پہلاں بورڈ ولوں دو کتاباں ـــــ (۱) اکبر لہوری دی "اکبر کہانیاں" (۲) حنیف باوا دی "چڑنے دی موت" چھاپیاں جا چکیاں ہن۔

مرزا حامد بیگ کہانی کھیتر وچ کوئی نواں ناں نہیں۔ ایہناں دیاں ہتھلیاں انتے اردو کہانیاں چنگے چنگے معیاری رسالیاں وچ چھپ کے پارکھاں توں سراہنا کھٹ چکیاں ہن۔ اردو کہانیاں دی کتاب "گمشدہ کلمات" چر وکنی چھپ چکی ہے۔

مرزا حامد بیگ دیاں ودھیرے کہانیاں وچ اوہناں دی اپنی جوہ دا آلا دوالا لپیریا لبھدا ہے۔ کہانیاں دے تانے پیٹے وچ دھرتی، بولی تے لوک لتے اوہناں دا وسیب انج اِک مِک ہوگیا ہے کہ مرزا حامد بیگ

دی سنجان بن گیا ہے ۔ ایس گُن نوں اوہناں دے علامتاں دے پیچھے نظام نے ہور وی اُگھڑویں دکھ دِتی ہے۔ بھن کسے کہانی اُتے اوہناں داناں نہ وی سمجھیا ہووے تد وی اسیں سمجھ ای سہان سکدے ہاں کہ ایہہ کس کہانی کار دی سُوجھ دا ہِسّا ہے۔ کہانیاں دا ایہہ مُہاندرا تے نویکلاپن اوہناں نوں ہانی کہانی کاراں توں وکھراوندا ہے اتے اوہناں دی اڈری ہوند دی سُوہہ دیندا ہے ۔

اِک ہور گل: مرزا حامد بیگ ایہہ کہانیاں اپنی جُوہی بولڑی وچ لکھیاں ہن۔ کجھ پڑھن ہاراں نوں ایہہ اوپری جاپسی ۔ سیانے ایہناں کہانیاں دے لسانی ڈھانچے دا انگ نکھیڑ کر کے کئی اجیہے سِٹے ساہمنے لیا سکدے ہن، جیہناں ول کسے گریرسن دا اجے دھیان نہیں گیا ۔

محمد آصف خاں

ویروا

۱۱- رات - دو

۱۲- بُرجِ عقرب

۱۳- گل

ایہہ کہانیاں

مَیں پیروں پیر وانا ، جرنیلی سڑکاں[1] نے نال نال کُٹی ہوئی رنجّی روڑی تے آپنے خاکی وجُود آں دھرکنا ، ساہوں ساہ آنا واں پیا -

سِرے تے کڑکنی دُھپّاں نی چادر سنّبھالیاں نہیں سنّبھلینی - ویکھ مَیں کوہاں نا پینڈا کھوٹا کرنا ، راہے وِچ آں ، ماہنہ گُجھ چِر ہور اُڈیک - مَیں آنا واں پیا -

ماہنہ پتہ اے ، میری واز اُس[2] تک نہیں پہنچنی - پرے مَیں کیہ کراں ، کوئی ہووے جیہڑا اُساں ونج کے ٹھُم گھِنے - اوہ میری راہ تک تک کے ہار گیا ہوسی ، ماہنہ لگنا اے جیوں اُس مِتھ گھِدی اے کہ اج توں بعد میرا مُونہہ مہاندرہ اُس تے حرام اے -

---

۱ : شیر شاہ سوری روڈ -

۲ : میرے گرائیں "کُماے" نا کوئی ہِک بندہ -

ماںہہ ٹورن ویلے ، اُس ایہا کُجھ ای آکھیا ہیا ۔ اُس آکھیا ہیا کہ اج نے دیہاڑے اوہ ، چُپ چِپیتی آبادی چوں نِکل کے اُس لُگی جاگھاں تک آ ویسی ، تے اُس آکھا ہیا کہ تماشاں توں پہلوں جے پہنچ گیا ایں ، تاں فاییہا ——————— ۔

مَیں اُساں اگلی گل نہیں کرن دِتّی ہئی ۔

مَیں جانڑا ، اُس نا آکھا پتّھر تے لیک اے ۔ اس کر کے مَیں اُس تک پہنچنڑے نا جتن کرنا ۔ کوئی ہووے جیہڑا اُساں وِنج کے ٹھم گھنے ، اُساں دَسّے کہ مَیں اجلا راہ وِچ آں ۔ برے ایہجا کون ہووے ؟

سِرے تے کڑکنی دُھپاں نی چادر سنبھالیاں نہیں سنبھلینی ۔

سڑکاں نے دوہاں پاسے باولیاں نے مِٹھے پانی پی کے مسافر کن لوصیبٹ کے گھوگ سُتّے ہوئے ن ۔

اِس پیروں پیر واٹے نی کون سُنڑے ، جیہڑا آپنے وجود آں دَھڑ کنا ——————

—————— مرزا حامد بیگ

ازلاں توں ہِکا کہانی

ایہہ گرمیاں نی ہِک کڑکنی دوپہراں نا قصّہ اے ۔

ساری دیہاڑی تیز گرم لُو چلنی رہی ہئی ۔ گرائیں ںیاں ڈِنگیاں تریڈِھیاں گلیاں وِچ مٹّی پاگلاں آر اُڈّنی پھرنی ہئی ، تے آہلنے وِچ ال انڈہ چھوڑ گئی ہئی ۔

اُس بھری بھری آبادی پچ ہِکا اوہا کُڑی ای ہئی جیہڑی آپنے گھر چوں باہر نِکل آئی ہئی ۔ ایہہ گل اُس نی روز دیہاڑی نے برخلاف ہئی ، پرے ہوی ۔

بس وت کیہ ہیا ، ہر پاسے شور کُکارا پے گیا ۔

اس فساد نی مُنبیاد کیہ ہئی ، کُجھ پتہ نہیں لگا ۔ ایہا کُجھ ای سُنڑنے پچ آیا اے کہ اوہ ہِک کُڑی ہئی
کُڑی کیہ
ہئی کہ ہِک مُشکی گھوڑی وانگر کسّیا ہویا وجود ہیا ۔

اُس رنیاں ہرنی وانگن اکھیاں ، پتلا مناسب نک ، کھلا متھا ، تے صراحی وانگن گردن ہئی ۔ اُس نا سوچ نظراں پچ مٹنا نہیں ہیا ۔ ہک ہرنی ہئی ہرنی ، جیہڑی ساری آبادی وچ دوڑنی پھرنی ہئی تے جساں تک کے دِل دھڑکنا بھل وینے ہے ۔

سارے اُساں تک تک جینے ہے ۔ اُس نے ساہے نال سارا جگ ساہ گھینا ہیا ، اُس نا آکھا کوئی ٹال نہیں سکنا ہیا ، تے اُس نی مرضی ساریاں نی مرضی ہئی ۔

برے اُس نا انجام کُجھ چنگا نہیں ہویا ۔

اوہ سولھویں سال وچ ہئی جدوں بدنام ہوئی اے ۔

پتلا پاکھا جیہا راجہ ------ جس رنیاں اچے مسے ، مساں پھٹیاں ہیاں ۔ اللہ جانے کتنی مدت توں اُس کُڑی آں آنیاں وینیاں ، ہسنیاں کھیڈنیاں پیا تکنا ہیا ۔ برے اُس دیہاڑے اوہ رہ نہیں سکیا ۔

تے اوہ مقدراں نی کھوٹی ، آپنے گھرے چوں نکل آئی ہئی ۔

اُس کڑکتی دُھپاں پچ راجہ اگے ودھیا ۔ اوہ اُساں کُجھ آکھنا سُننا چاہنا ہیا ، برے کُجھ بی تاں آکھ نہیں سکیا ہیا ۔

گلی لگ سُلگ ہئی تے تکن والا بی کوئی نہیں ہیا ۔ برے خُدا جانے کیہجوں ساریاں تک گھِدا ۔

میں جدوں کہانی چھوہی اے ، تاں تُساں واں دس چکا واں کہ اوہ کُڑی ، ہر پاسے ہسنی کھیڈنی پھرنی ہئی ۔ اُس نا آکھا کوئی ٹال نہیں سکنا ہیا تے اُس نی مرضی ساریاں نی

مرضی ہئی ۔ برے اُس دیہاڑے اُس نا آکھا نہیں منیا ۔

اُس دیہاڑے ، کسی بی اُس نی نہیں سُنی ۔ سبھ آپنی آپنی پئے آکھنے ہئے ۔ گل ہُم بندہ ای بندہ ۔

کسی آکھیا :

"ایہہ نڈھا کُڑی ، روز دیہاڑی ملنے ہے ۔"

کیسے آکھیا :

"تُسی کیہ جانوں ------ اسپغول تے گلاں واں نہ پھرول ۔ جو کُجھ ایہناں گناہ گار اکھیاں تکیا اے ، تُساں واں کیہ دساں ۔"

کیکے گل ودھائی :

"کیوں بئی تاجے ، سبھ کُجھ دس ای دیواں ، جیہڑا کُجھ گئی راتی ہویا اے ؟ اسی دوے تاں موقع نے گواہ واں ۔"

ودھنے ہوئے لوکاں نے اکھٹ وچ ، راجہ تے کُڑی مجرماں آر نہیں ، ساریاں رنیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے کھلتے ہوئے سئے ، برے شور گُکارا بہوں ہیا تے "مندا چنگا" جرڑاں کر گیا ہیا ۔

وت ، خُدا جانے کیہ سوچ کے راجہ ، ہک پاسے نکل کے نس پیا ہا ۔

برے قصور اُس نا بی نہیں ہیا ۔ اُس رنیاں تاں اچے مسے ، مساں پھٹیاں ہیاں ۔ اُس نے نس کھلوون تے

ساریاں ہکی دُوئے دائیں مُسک مُسک کے تکیا ۔

کیمے، فیکے نی ہاں وِچ ہاں ملائی تے فیکے نی تصدیق تاجے کر دتی ۔

ہویا کیہ ہیا ؟

ایہہ جاننے نی کسی آں کیہ پئی ہوئی ہئی ۔

پرے ایہہ حقیقت اے کہ کُڑی نا سولھواں سال ہیا، جدوں اوہ بدنام ہوئی اے ۔

اُس نا آکھا کوئی ٹال نہیں سکنا ہیا، پرے اُس دیہاڑے اُس نی کسی نہیں سُنی ۔ اوہ آپنی اڈی نی جاگھاں پچ ڈُب مرنا منگنی ہئی ۔

وت کسی اُساں باہواں کولوں ٹھم گھدا ہیا تے اُساں اُس نے گھرے تک چھوڑن سارا گراں آیا ہیا ۔

اُس دیہاڑے توں بعد اوہ آپنے گھرے نے ہنیرے پچ ہنیرا بن گئی ۔ وت اُساں کسی نہیں تکیا ۔

اُس توں بغیر آبادی جیوں ویران ہو کے رہ گئی ۔ ساری آبادی تاں اُساں تک تک جینی ہئی ۔ اُس نے ساہ نال سارا جگ ساہ گھینا ہیا ۔

پرے جدوں اِس گلاں نی لوکاں واں خبر ہوئی اے تاں اوہ ہنیرے وِچ ہنیرا بن چُکی ہئی ۔

کیمے فیکے تے تاجے سر جوڑے، تاں کدھرے راجے آں ڈھونڈنا شروع کیتا گیا ۔ ہُن تک اوہ خدا جانے کتھے چُھپا رہیا ۔

وتے نے شور گُکارے توں بعد راتی نا اخیرلا پہر ہوسی جدوں اوہ ساریاں کولوں چُھپنا چھپانا جرنیلی سڑکاں واں چڑھ گیا ۔

زمانے لنگھ گئے، اُس نی کوئی خبر نہ آئی ۔

بچیاں اُس نال نفرت کرنی آپنیاں وڈیاں کولوں سکھی، تے وڈے اُس نال نفرت کرنے، موہناں چوں تُھکاں اُڈانے، منڈا چنگا آکھنے گذر گئے ۔

راجے، کسب ای کُجھ ایہا کیتا ہیا ۔ سارے حیران ہئے ۔

اُس نا جرم آپنے پرایاں نے وہم خیال توں بی باہر ہیا ۔ جیہڑا سُننا ہیا، کھلوتے نا کھلوتا رہ وینا ہیا ۔

پرے جدوں سارے طیش وِچ آ کے اُٹھ کھلوتے ہیئے تاں اوہ غیب ہیا ۔ بہوں ڈھونڈا نیں، تلے نی زمی اُتے تے اُتے نی زمی تلے کر دتی نیں، پرے اُس نی خبر نہیں ملی ۔

مُدتاں لگھ گئیاں ۔ لوک بُھل بُھلا گئے ۔

ہکی دیہاڑے پتہ لگا کہ راجہ گذر گیا اے ۔۔۔۔۔۔ خُون مُکنا ہویا ۔

اُس نی موتو نی خبراں نویاں نڈھے کُڑیاں نے مغزاں وِچ اُس وسری ہوئی یادی نا پاسا پرت دِتّا ۔ پرے اوہناں نویاں نڈھے کُڑیاں واں گذریاں ویلیاں نے اُس قصّے نال کیہ دلچسپی ہو سکنی ہئی ۔

ہکی ادھے پرانے بندے، راجے نی موتو نی خبر سُنی تے آپنے وانگن کسی بڈھے ٹھیڑے کولوں پُچھیا :

"ایہہ راجے نا اصل قصہ کیہ ہیا؟"

کوئی ایجہا نہیں ہیا جیہڑا اکھیاں ڈِٹھی سُناوے آ۔ بس سُنی سُنائی ہئی کہ اوہ ہِک گرمیاں نی، کڑکنی دوپہر ہئی، جدوں کیمے، فیکے تے تاجے سر جوڑے ہئے۔ تے ایہہ بی کہ شور کُکارا بھوں ہیا، تے "مندا چنگا" جڑاں کر گیا ہیا۔ لوک اکٹھے ہونے گئے ہئے تے بس ۔۔۔۔

وت کسی اُس مُشکی رنگے آں یاد کیتا، جساں ویکھ کے سارا جگ گھیتا ہیا۔

اُدھر آپنے ہنیرے گھر وچ اُس بی سُن گھدا:

"راجہ گذر گیا ۔۔۔۔ خون تھکنا ہویا۔"

تد اوہ ہڈیاں نا کھکھار تے جھُرّلیاں نی مُنڈھ، چھاتی کُٹنی، باہر نکل آئی۔

اُس گلی وچ نکل کے ہر آون جاون والے آں کھلیار کھلیار کے دسیا:

"لوکو، وے لوکو ۔۔۔۔ میرا سولھواں سال ہیا نیں جدوں اوہ نامرُد، ماننہہ اُس دُنیا نے مُونہیں تے ہکلا چھوڑ کے نس کھلا ہیا۔ اخیر گذر ای گیا ۔۔۔۔ خُون تُھکنا ہویا۔"

"کون گذر گیا اے؟"

نویں زمانے نے نڈھے کُڑیاں واں راجے نے بارے چ کجھ پتہ نہیں ہیا۔ اوہناں تاں اُس توں نفرت کرنی آپنے وڈیاں کولوں سِکھی ہئی۔

ہُن اوہ ہنیرے وِچ ہنیرا، ہڈیاں نا کھکھار تے جھُرّلیاں نی مُنڈھ، ہر پاسے 'ٹھاہ ٹھاہ' ہسنی پھرنی اے۔ اُس کولوں مُشکاں نے ہلّے اُٹھنے وُن۔

اوہ جس گھر نے بُوہے تے وَنج بہنی اے، گھار اُجاڑ کے رکھ دینی اے۔

کون اے جیہڑا اُس نا ساہمنا کرے؟

گند پھکنی، تے ڈھنا نا بدبو والا پانی پیساں۔

آبادی اُجڑ کے رہ گئی اے۔

کیمے فیکے تے تاجے نے مہاندریاں تے ہوائیاں پئیاں اُڈنیاں وُن، تے اوہ ہِک واری وت سر جوڑ کے بیٹھے ہوئے ن۔

اخیرلا کبت

اس گلاں واں بہوں پچر ہو گیا اے۔

میں ننگا جیہا ہیاں تے اوہ حیران کر دیون والے ویہاڑے ہیئے۔ مَیں اج اوہناں ویہاڑیاں یاد کرناں تاں ای ساہمنے نیاں شیاں اوپریاں لگن لگ پیئیاں۔

اوہ ہِک ڈوگھی رات ہئی جس وِچ غوطے کھانیاں مَیں بابے نُور محمدے آں ویکھا ہیا۔ تے اوہ رات ہئی آپنے ای زورے وِچ سنگل کڑکانی آپنے اگلے کُھراں نال زِمی آں اُدھیڑنی مستی وِچ آئی ہوئی رات۔

ہیں شاید تُساں واں پہلوں دس بیٹھا واں کہ ہیں ننگا جیہا ہیاں تے اوہ حیران ویہاڑے ہیئے۔ ہیں اوہناں ویہاڑیاں واں آپنے چوفیر، ہر پاسے کدّھی وانگن کھلوتی ہوئی راتی پچ ویکھا اے۔

ای راتی نی کدھ تے اس تے لوھیٹی ہوئی حیرانی ، ہر شئی نا اصل اے ۔ دیہاڑی تاں اسی نقلیاں وچ پھسے رہنے آں ، ای سابھنے نیاں شیاں بی سوانگ بھرنیاں وَن ، تے نظراں توں چھپیاں رہنیاں ۔

اج کبت جوڑن والا مرزا حامد بیگ اس نیکاں نے حُجرے وچ ای قصہ چھوہ بیٹھا اے ، ہو سکنا اے ای کہانی بی اصل کہانی نی نقل ای ہووے ۔ اس واسطے کہ اس گلاں واں بہوں چِر ہو گیا اے تے قصے کہانیاں ویلے نے نال نال کُجھ نیاں کُجھ ہو وینیاں ۔

ہاں تے ۔ میں پیا آکھنا ہیاں ، اس ویلے میں نکا جیہا ہیاں تے اوہ حیران کر دیون والے دیہاڑے ہیئے ۔ میں نیکاں نے ٹھڈے ٹھار فرشے تے آرکاں نے بھار اُمودھا لیٹا ہویا ساہمنے والی منجی تے پئے ہوئے بابے نُور محمدے نے چار بیتے پیا سُننا ہیاں ۔

نُور محمدے آں مُجھ لگی ہوئی ہئی تے اُس نی سجی اکھی چوں اتھرواں نی ہِک پتلی جیہی لیک اُس نے سرے تلے آئی ہوئی باہنواں تک پئی آنی ہئی ۔

بابا نُور محمدا پوری گھینٹے حُجرے وچ اسی والی منجی تے پیا رہنا ہیا ۔ اوہ ہور وینجے آ بی کدھر ۔ گوڈیوں گٹیوں اوہ رہ گیا ہیا ، سُنینان اُساں نہیں ہیا تے اکھیاں وِچ اُس نے مونیا لیہہ آیا ہیا ۔

اُس نا کوئی نہیں ہیا تے اُس نے کچے ڈھٹھے ہوئے کوٹھے نے ویہڑے وچ کھباڑے نا ڈِنگا تریڈھا بُوٹا ساڈے دلاں وچ دھڑکنا ہیا ۔ گل کرنیاں کرنیاں جدوں بی کھباڑے نا خیال آنا ہیا تاں ساڈے مونہیں پچ آئی ہوئی گل ، سُوہے لیسدار کھباڑیاں نال رل مل کے کُجھ نی کُجھ ہو وینی ہئی ۔

میں وت تھڑ گیا واں ۔۔۔۔۔۔ گل پئی ہونی ہئی نیکاں نے حجرے نی ۔ جس وچ تھلے بلالاں تے میں آرکاں نے بھار امودھا ، نُور محمدے نے چار بیتے پیا سُننا ہیاں ، تے اُس نی سجی اکھی چوں اتھرواں نی ہِک لیک اُس نے سرے تلے آئی ہوئی باہنواں تک پئی آنی ہئی ۔

نُور محمدے گانیاں گانیاں آپنے چولے نے تنے نال سجی اکھی توں آنی پتلی لکیر پُونجھ سٹی تے جھٹ ہِک چُپ لیٹ کے چھتے نیاں کڑیاں رگنتا رہیا ، وت آکھن لگا :

" منا ، ہُن تداں میں آپنی ہڈ ورتی سُناناں ۔۔۔۔۔ ہاں تے خدا تیری بھلی وار کرے نکیاں ہونیاں نا قصہ اے ، مانہہ لگی ہوئی ہئی مُجھ ، تے بہوں ڈاڈھی ، پُورے چار ویلے لنگھ گئے ہیئے تے میں کُجھ نہیں کھادا ہیا ۔ ایہجا بی نہیں ہیا کہ پُورے گرائیں وچ منگ ہو گئی ہووے ۔ سارے گھار رجے پُجے ہوئے ہیئے ، خنمیاں وچ دانے پئے ہُمسنے ہیئے ، ہر بُوہے اگے لیاری ہئی ، سارے گھروں باہر نکلن ویلے ، حویلی نے

اُچے بُوہیاں چوں رنہویں پا کے لگھنے ہیئے تے سارے گرائیں نے شملے آکڑے وکھڑے ہوئے ہیئے۔

تے بھلیا لوکا، گوڑ مار کے آپنی گور رکیہ بھاری کرنی اے، ماتھہ پورے چار ویلے لنگھ گئے ہیئے تے مَیں کجُھ نہیں کھادا ہیا۔ وت بی یرا اوہ ویلے چنگے ہیئے۔ ساری دیہاڑی گلیاں پرح رُلنا ہیاں۔ ہکی "تو۔۔۔ نو" رکیتی، اُدھر دوڑ پیئے، دُوئے پاسوں واز آئی اُدھر ٹُر پیئے۔ تھاں تھاں مُونہہ مار کے ڈاہپھ کے اوجے تے اوجے، رجنے ای نہیں ہیاں۔

تے یرا، ایہجوں ای لنگھ گئی۔ اساں پُچھیاں واں بنہ ای نہیں لگا۔ تیرے دادے نی خدا بھلی وار کرے، نیک بندا ہیا۔ برے یرا اوہ گراں آنا کدی کدار ہیا۔ تے جدوں آنا ہیا، دونہاں گھوڑیاں تے لدے ہوئے چاندی نے روپیاں نے توڑے آننا ہیا۔ پیراں وچ چربنکڑیاں کھیڑیاں، واہوا بودے تے دونہاں گھوڑیاں نیاں واگاں ہتھے پرح۔

اوہ اگے اگے تے یار لوک پچھے پچھے۔ گھوڑیاں تے لدے ہوئے توڑیاں چوں چاندی کرنی ہئی تے اسی چُننے وینے ہیاں۔ اسی بی توڑے جسر گھبنے ہیاں۔"

بابا نُور محمدا بولی وینا ہیا، تے میں آرکاں نے بھار

لیٹیاں لیٹیاں تھک گیا ہیاں، تے ماتھہ مُونتر بی آیا ہویا ہیا۔ مَیں ہولے جیہا اُٹھ کھلوتا، تے مسیتی نی پچھالی کھل رہیاں۔ مَیں بھوں ساری چر بابے نے وہیڑے پرح کھلتے کیاڑے نے بُوٹے آں بی تکنا رہیا ہیاں، برے جدوں آیا واں، تاں بابا اوہجوں ای، اُسی پاسے بھار پیا ہویا ہیا تے اُتھے تک پہنچا ہیا:

"منا۔۔۔۔ اوہ بھلے لوک ہیئے۔ جدوں دیہاڑی تے آنے ہیئے تاں ایہجوں، تے جدوں ٹُھرڑ وینے ہیئے تاں نماشاں واں چُپ چپیتے، اس حضرے کولوں مُونہہ چھپا کے سِدھے حویلی در نکل وینے ہیئے۔"

میں بابے آں اتھے ٹوک دِتّا:

"کیوں بابا اوہ چھپ کے کیوں لگھ وینے ہیئے؟"

بابے نُور محمدے ہک واری وت بوجلے نے تینے آں اپنی سبجی اکھی تک آندا۔ جھٹ ہک چُپ ٹکا رہیا، وت آکھن لگا:

"اوہ یرا۔۔۔۔۔ میں ہُن دسا جے وے کہ ٹُھرڑ وینے ہیئے۔ نیک بندیاں کول جدوں غریباں واں دینے آں کجُھ نہ ہووے ناں تاں اوہ ایہجوں ای کرنے ن۔ اوہ بھلے لوک بی نماشاں واں چُپ چپیتے اس حضرے کولوں مُونہہ لکا کے سِدھے حویلی آں چلے وینے ہیئے۔ منا۔۔۔۔ رکیہ دساں کہ اوہناں نے دتے ہوئے

روپیاں نال بھرے ہوئے توڑے اسی لانے کبھوں ہیاں چواں پچواں ویلیاں نے بھکھے بندیاں ۔ ہک ہک روٹی ۔ چاندی نا پورا پورا توڑا دے کے گھدی اے ۔ خدا تے یقین کر ، ہیں کیہ اپنی گور بھاری کرنی اے ۔"

نیک لوکو...... میں ایہہ گل سُن کے پاسا پرتا ہیا تے ڈاڈھا حیران ہویا ہیاں ۔

دیر تک بابا چُپ چپیتا اوہوں ای بیا رہیا ، تاں میں اُساں وازاں ماریاں ، اوہ ہکا چُپ ۔ ہیں سمجھا واں جیہوں سوں گیا اے ۔ حضرے چوں باہر آ رہیاں ۔

ساہمنے مغلاں نی حویلی ہئی ، جیہڑے خنمبیاں وچ دانے پئے ہُسنے ہئے ۔ بُوہے اگے لیاری ہئی ۔

نے میرا اجّی گھروں نکلن ویلے ، اُچی حویلی نے بُوہے جوں نیویں پا کے ، آپنے آکڑے ہوئے شملے آں پیا بچانا ہیا ۔

ہیں دوڑ کے اجّی نیاں ٹنگاں وچ وڑ گیاں ، تے میں آکھا ، بابا نُور محمدا پیا آکھنا اے اس ہک روٹی چاندی نا سبُوتا توڑا دے کے مُل گھدی اے ۔

میرا پیو ، ایہہ گل سُن کے ہسّن لگ پیا ۔ وت پُچھن لگا :

"اوہ کوڑا ہے کِتھے وے ؟ ونج کے ویکھوس ، کدھر گور ای نا بھاری کر گیا ہووے !"

میں حضرے والے پاسے دوڑ پیا ۔ اسی دوہے اندر گئے تاں میرے اجّی مانہہ دسیا کہ نُور محمدا گذر گیا اے ۔

تے بھلیا لوکا ، میں کوڑ مار کے اپنی گور کیہ بھاری کرنی اے ۔

گوڈیوں رگیٹیوں میں رہ گیا واں ۔

سُن میں نہیں سکنا واں ۔

اکھاں پر موتیا لہہ آیا اے ۔

کدھر تُسی بی اُکاں نے بھار تھک تاں نہیں گئے ، تے موتر کرنے آں مسیتی نی پچھالی چلے گئے ہووو ۔

پتہ نہیں شاید تُساں واں ایجے آنا ہووے ، ساوی صدری وچ ، چریکڑیاں کھیڑیاں تنے واہوا بودے ، تے دونہاں گھوڑیاں نیاں واگاں ہتھے پر ۔

میں اُٹھاں ، خالی توڑا لبھاں ، کدھر لُٹ وچ پچھے ای نہ رہ جُلاں ۔

کھوہ

ہنیرا پیا ودھنا اے ، تے ہر پاسے چُپ چپیت اے ۔

" سُننا ایں پیا ، گھوہے چوں چلنے پانی ایں نی واز پئی آنی اے ، جیویں دریا پیا چلنا ہووے ۔"

"برے کدے ایہجا تکیا اے نہ سُنیا اے ۔"

" ہاں ..... کدے ہی نہیں ۔"

دوہے ہک واری وت گھوہے نی کیاری نال کن لا دیئے وُن ۔

" اوہ اجلا راہے پچ ای ہوسن ۔"

"ہاں ..... بہوں جلدی ہی پہنچسن تاں ادھی راتی توں پہلاں رکیہ پہنچسن ۔"

اوہ بِدّھے ہو کے آہمنے ساہمنے بہہ وینے ن ۔ تے
ہِکی دوئے دا تی تکنے وُن ۔ اوہناں رنیاں اکھیاں چ سپ رنیاں
اکھیاں ۔

"کیوں یرا ، رکیہ آکھنا ایں ، اوہناں واں دو ایہجے
بندے لبھ ویسن ۔۔۔ میرا مطبل اے ، جیہناں تے
بھروسہ کر سکیے ؟"

"تے جیہڑے انیر تے کھپ بی نہ پاون ۔" دوئے ، پہلے
نی گلاں وچ گل ملائی ۔

"ہاں ۔۔۔۔ ایہا تاں میں پیا آکھنا واں ۔ مانہہ تاں
مشکل ای نظری آنا اے ۔"

"تے اتنی لمی رسی ۔۔۔۔" پُوری گل نہیں کرنا ۔

"ہاں ، رسی ۔۔۔۔ برے میرا مطبل اے ۔۔۔۔"

اوہ آپنیاں اکھیاں جھپکانا اے ۔

وت دوہے اپنیاں اکھیاں جھپکانے ن ۔

"دیکھے ۔۔۔۔ رسی تے بندیاں توں بغیر ، اُس وچ نہیں
لنھا ونج سکنا ؟"

"اوہ تاں ایہا ای زور دینے ہیئے ، برے اساں
آپے ای تاں اوہناں واں بندے لبھن بھیج دتا ہیا ۔"

"تے اوہ رسی تے بندے لبھن نکل کھلوتے ۔"

دوہے ہسنے وُن ۔

پہلے نی کھٹکاری وچ دوئے نی واز سُنی نہیں ونج

سگنی ہئی ، برے دوہے پیئے ہسنے ہیئے ۔ وت ہِک دم ای
چُپ بیہے ہو گئے ہیئے ۔

"دیکھے ۔۔۔۔ میرا مطبل اے ۔۔۔۔" گل چھوہ کے
دوئے داہئیں تکنا اے ۔

"برے ۔۔۔۔ نیک بختا ، سوچ گھن ۔ ایہہ ہیوی آ
بہوں ڈونگھا ، دیہاڑی نے سمے بی پانی نہیں نظری پینا ۔"

ایہہ گل کر کے اوہ ، کھوہے چ اُرٹ کے تکنیاں ہویاں
نکّا جیہا وٹّا اندر سٹنا اے ، تے دوہے ہِک واری وت کھوہے
نی کناری نال کن لا دینے وُن ۔

"کمال اے یرا ۔"

"بس ایہا تاں گل اے ، جساں سوچ کے دل خوف
کھانا اے ۔"

"میں سمجھنا واں کہ کھوہ ڈونگھا بہوں اے ، اس کر کے
واز نہیں آنی ۔"

"بھلیا ۔۔۔۔ کھوہ ڈونگھا ہووے نا ، تاں نکّا جیہا
وٹّا بی "کھن" کر کے پانی چ لگنا اے ۔"

"وت رکیہ گل اے ؟ وٹّا واز نہیں کرنا ؟؟"

"ایہا تاں میں بی پیا سوچنا واں ۔"

دوہے چُپ کر کے بہہ وینے وُن ۔ کھوہے
چوں بہوں ماٹھی ماٹھی واز ، ٹھہر ٹھہر کے آنی اے ،
جیوں پانی پیا وگنا ہووے ۔

"میرا خیال اے، ایہہ پانی ای نی واز نہیں۔"

"ہلا --- وت کیہ اے؟"

"------"

"پانی نہیں ایں تاں چھڑا آنا وینا ای ہوسی۔"

"تے جے پانی ہویا تاں؟"

"پانی ایں تاں وڈا واز کیوں نہیں دینا؟"

اس گلاں نا جواب کسی کول نہیں۔

پانی ایں نی ماٹھی واز آنی اے۔

"وت ----- کیہ کریے؟"

دوہا گلاں واں نہیں پرتانا تے اُٹھ کے کھوہے پچ لھون لگ پینا اے۔

"توں بی آ --- برے خیال کریں، کھوہ ہیوے بڑا پرانا، پیر نکل وینا اے۔"

"برے یار، گل تاں سُن -----"

اوہ گل نہیں سُننا۔

ہُن اوہ کھوہے تے ہنیرے پچ ہنیرا ہو گیا اے اُتوں نظری نہیں آنا۔

"توں بی آ ونج ---" اُس نی واز کھوہے پچوں آنی اے۔

"اوہ آ گئے تاں کیہ کرساں؟" دوہا اُتوں جواب دینا اے۔"

"اوہ آ گئے تاں ------ کیہ کرساں ------ ایہہ کرساں -------"

اُس نی واز ہر پاسے کھنڈ پھنڈ وینی اے۔

دوہا جیہڑا اس کائنات نا ہک حصّہ اے، بس ہک نقطہ ... اُتھے ای حریان کھلوتا ہویا اے۔

کھوہے پچ لتھا ہویا بندہ، ہولے ہولے تلے لہنا اے۔ گھسیاں پیٹھیاں ہوئیاں اٹّاں جاگھاں جاگھاں توں کریاں ہوئیاں ہن۔ اوہ ہولے ہولے پیر جما جما کے رکھنا اے۔

ہُن کھوہے وچ چُپ چپیت اے۔

"مکھے ---پانی --- کھلو گیا ---- ای۔"

کھوہے پچوں اُس نی واز اُتے اُٹھنی اے۔ برے وت اُوہا پانی ایں نی واز۔ جیوں دریا چلنا ہووے۔ اس وازاں وِچ ہک ہور واز بی شامل اے۔ برے کُجھ پلّے نہیں پینا۔

کھوہے پچ جیوں دریا پیا وگنا ہووے۔

وت جدوں چُپ چپیت ہو گئی تاں باہروں اُس کھوہے نال کن لایا، کھوہے نی کیرٹ گھِدی تے اُساں وازاں دِتیاں س، برے کوئی جواب نہیں پرتیا۔

۲

ہُن ڈونگھی رات اے۔

گئے ہویاں نے مُڑنے نا ویلا ہو گیا اے ۔ نال ای
کھوہے پچ گھوریا نا شرلاٹ بی کھلو گیا اے ۔

دُوآ ، ونجھاں دے دے کے تھک گیا اے ۔ جھٹ گھڑی
بہہ کے سوچنا اے تے ترکھا ترکھا ، کھوہے پچ لہنا اے ۔

کھوہ وِچ تلے جا کے ڈھوڑ ای ڈھوڑ اے ۔

کجھ دیر بعد اُس نے پیر زمی تے وسخ لگنے وُن ، تے
اُس نے ہتھے پچ اس توں پہلوں لہون والے نا ہتھ آ وینا اے۔

پھڑنا ہک ہتھ ، جیہڑا آرکاں تک مُرکنی مٹی وِچ دبیا ہویا
اے ۔ اوہ سُرتاں مُھل وینا اے ۔ پرتننے نا جگرا کتھوں آنے ۔
وت اوہا پانی ایں نی واز آنی اے۔

بس ہکا دریا پیا چلنا اے ۔

کھوہے توں باہر ، گئے ہوئے مُڑ آئے ن ۔

برے ہُن اوہ ، دو نہیں ، چار ان ۔ چویں دیر تائیں اوہناں
دوہاں واں لبھنے ن ۔ کھوہ وِچ بی سیت گھڑی توں بعد
جھاتی پانے وُن ، برے نہیں ۔

تریہے رنیاں نظراں چوتھے نال ملنیاں وُن ۔ اکھیاں ای
اکھیاں وِچ کوئی گل ہونی اے ، تے تریا دوہاں نویاں
بندیاں دائیں پرت کے آکھنا اے :

" گل ایہہ اے کہ اسی چار بندے کجھ نہیں
کر سکنے آں ۔۔۔"

اس تے ساہمنے بیٹھا ہویا آکھنا اے :

" ہاں ۔۔۔۔۔۔۔۔ سیانے بتو ، ساڈے کول
رسی تاں ہے ای ، بس دو بندے ہور ہوون تاں
گل بن ویسی ۔ تُسی ایہوں کرو ، دو بندے
ہور لوڑ کے نال گھن آؤ "۔

دوہے نویں بندے پچھنے ن :

" جیہڑی کوئی شے اس کھوہے چوں کڈھنی ایں ،
بھاری تاں ہوسی ؟"

اوہ دوہے چُپ چپیتے بیٹھے رہے ن ۔ اخیر ،
گل اتھے مُکنی اے :

" یرا ، سُنا تاں ایہا ای اے ۔ انج بی سونے نا
بھار ڈاڈھا ہونا اے "

ایہہ گل سُن کے دوہے نویں بندے ،
آبادی دائیں پرت گئے ن ۔

رات ہور ڈونگھی ہو چلی اے ۔

" سُننا ایں نا پیا ، کھوہے چوں چلنے پانی ایں نی
واز پئی آنی اے ۔ جیوں دریا پیا چلنا ہووے "

" برے کدے ایہجا تکیا اے نہ سُنیا اے "

" ہاں ۔۔۔۔ کدے بی نہیں "

دوہے کھوہے نی کناری نال کن لا دینے وُن ۔

" اوہ اجلا راہے پچ ای ہوسن "

”ہاں ۔۔۔۔ بہوں جلدی بی پہنچسن تاں اڈھی راتی۔
۔۔۔۔۔۔“

اوہ سِدھے ہو کے آہمنے ساہمنے بہہ وینے ن
تے ہِکی دُوئے دانی تکنے ن ۔
اوہناں نیاں اکھیاں وچ سپ نیاں اکھیاں ن ۔

آوازاں

نویاں نسلاں آپنے وڈیاں توں سُنیاں آئیاں وُن کہ ایہجا کُجھ ہونا اے ۔ کدوں ہونا اے ؟
کیہجوں ہونا اے ؟
کُجھ پتہ نہیں ۔ بس ہونا اے ۔
کوئی اواز دینا اے ۔

تے ایہناں صدیاں نے پھیلاؤ وچ ، جھٹ گھڑی واسے وقت پاسا پرتنا اے تے بس ۔ اسی اُس اواز نے رُخ تے سفر کرنیاں ہویاں کِتھے نے کِتھے وَنج نکلنے آں ۔
اُس دیہاڑے بی ایجھا کُجھ ای ہویا ہیا ۔
جدوں میں ڈیوٹی تے پہنچن واسطے اپنے گھروں نکلا ہیاں تے میرے قدم ہسپتالاں نی بجائے ریس کورس

دائیں نکل گئے ہیئے تے میں اُس راہے تے پے گیا ہیاں ۔
ایہہ میرا اس شہر وچ پہلا دیہاڑا ہیا تے ئیں چہل قدمی کرنیاں ہویاں بے خیالی وچ راہ بُھل گیا ہیاں ۔

میرے واسے اوہ راہ نویں ہئی برے جیوں کوئی آپے دائیں چھکی کھڑنا ہیا ۔ اس دیہاڑے اسمان صاف ہیا تے میں شہر نے شور شرابے توں دُور آوارہ جیہا بہوں دُور نکل گیا ہیاں ۔

ریس کورس دائیوں پلسینہ ہوئے ہوئے ، تھکے ترٹے گھوڑیاں تے چُست چالاک جوکی ، لانگ بُوٹ تے پچھیّے والیاں ٹوپیاں پائے قطار در قطار واپس پیئے مُڑنے ہیئے ، تے میں رہی پاسے ہٹ کے کھلوتا ہویا ، ہکی اُجاڑ جیہے بنگلے نی بچھالی ہکلا رہ گیا ہیاں ۔

میں اُتھے کتنا ہک چر کھلوتا رہیا ہیاں ، کُجھ یاد نہیں رہیا ۔ بس اتنا یاد اے کہ سڑکاں تے دُور دُور تک کوئی نہیں ہیا تے اوہ پرانی طرز نی عمارت ٹھڈی چُپ وچ ڈُبی ہوئی ہئی ۔ میں واپس ہوتے چلا ہیاں کہ پچھوں دوڑ کے آنے ہوئے رہکی گھبرائے ہوئے بچے میرا رستہ روک گھدا ہیا ۔

"کیوں جی ، تُسی ڈاکٹر او نا ؟ ذرا میرے نال تاں آؤ ۔"

میں انکار نہیں کر سکا ہیاں ، تے اس نرکھے قدم چانے تے ہوا وچ ترنے بچّے نے پچھے جیوں تیوں چلا گیا ہیاں اُس اُجڑے ہوئے بنگلے نی حد بندی گذار کے اسی دوئے اندر

چلے گئے ہیاں ۔ اندر بنگلے نیاں لمیاں راہداریاں تے اوہ نڈھا اگے اگے ہیا ، تے ہوا نال پیا گلاں کرنا ہیا ۔ وت اوہ مانہہ اُس عمارتاں نے لمے تے ہنیرے ورانڈے چوں لنگھا کے ہکی وڈے کمرے تک گھن گیا ، جس وچ دوہرے پلنگھے تے پچھے پھٹ کمبلے وچ لوپٹی ہوئی ہک کُڑی اپنی موتُو نال پئی لڑنی ہئی ۔

اوہ نرہیہ سالاں توں ودھ نی نہ ہوسی ، برے اُس ویلے تاں اوہ ہک ہڈیاں نا ڈھانچہ ہئی تے آخری ساہواں تے ہئی ۔

میں چواں پاسے نگاہ کیتی ۔

اُس نی خبر گیری واسے اُتھے کوئی نہیں ہیا ، البتہ اوہ ہوا نال گلاں کرنا ننگا جیہا نڈھا ۔ ۔ ۔ ۔

مانہہ اُس مریضہ وچ زندگی نی کوئی رمق باقی نظر نہیں آئی ، تے نالے ایہہ کہ اُس ویلے میرے کول سوائے سٹیتھو سکوپ نے ہور کُجھ بی نہیں ہیا ۔ میں اُس ننگے نڈھے آں چند ہک ضروری ہدایتاں دتیاں تے دوائیاں نی پرچی ٹول تے رکھ کے بوجھل قدماں نال باہر نکل آیا ہیاں ۔

ہسپتالاں نی مصروفیت وچ بی میں اس مریضہ واں نہیں بُھلیا ، برے میں اُتھے نواں نواں ہیاں تے میری اُتھے آمد نال متعلق لکھت پڑھت تھکا دیون والی ہئی ۔ نویاں ۔ ساتھیاں نال جان پچھان نا سلسلہ لما ہو گیا تے میں اپنی خواہش نے

باوجود اُس پاسے خبر گیری واسے نہیں جا سکیا۔

اس گلاں واں کُجھ زیادہ دیہاڑے نہیں ہوئے ہئے برسے میں بُھل بُھلا گیا ہیاں۔

آخر کیہ کُجھ یاد رکھیا جائے۔ اساں لوکاں نال تاں اکثر ایہجا کُجھ ای ہونا آیا اے۔ برے سُننے آں کہ ایہناں صدیاں نے پھیلاؤ وچ، جھٹ گھڑی واسے ایہہ وقت پاسا جیہا پرتنا اے تے بس۔

کوئی آواز دینا اے۔

تے اسی اُس آواز نے رُخ تے سفر کرنیاں ہویاں کِتھے نے کِتھے ونج نکلنے آں۔

اج بی ایہا کُجھ ای ہویا ہیا۔

میں حسب معمول ہسپتال توں پہلی شفٹ بُھگتا کے، تھکا ترٹا ہویا گھر پہنچا ہیاں کہ رہ رہ کے محسوس ہویا جیوں کوئی گل بُھل گیا ہوواں۔ کوئی گل، جیہڑی بہوں ضروری ہئی۔ کوئی کم، جیہڑا رہ گیا ہیا، یا جیوں کسی آں ملنا ہیا تے مل نہیں سکا ہیاں۔

میں انج ای لک سدھا کرنے آں لیٹ گیا، برے ہک عجیب قسم نی بے چینی ہئی جیہڑی کسی پاسے آرام نہیں کرن دینی ہئی۔ ساہمنے میز تے سٹیتھوسکوپ چمکنا ہیا پیا، تے آپس وچ جڑے ہوئے گرم دستانے اُس نے نال پئے ہوئے ہئے۔ چٹا ایپرن البتہ لاہ کے رکھنا یاد

نہیں رہیا ہیا، اس لئی پایا ہویا ہیا۔

ہک عجیب طرح نی بے چینی ہئی۔ ہسپتالاں چوں نکلن ویلے بی میں بہوں جلدی وچ ہیاں تے دہ منٹ پہلوں ای اُٹھ آیا ہیاں۔ جیوں گھار کوئی ضروری کم ہووے۔ برے گھار پہنچ کے وت اوہا بے چینی۔ بس، ایہا لگنا ہیا جیوں کوئی گل ہئی یا کوئی کم ہیا جیہڑا ہون توں رہ گیا ہیا، یا جیوں کسی آں ملنا ہیا۔ برے کِساں ملنا ہیا؟

کوئی بی تاں نہیں ہیا۔

میں دسیا اے نا، کہ میری جان پچھان نہ ہونے نے برابر ہئی۔ سارے شہر نی آبادی وچ کوئی بی تاں ایہجا نہیں ہیا، جس نال میل ملاقات رہی ہووے۔ ہسپتالاں نے سارے عملے نال میں کُجھ ای دیہاڑے پہلوں، تے زندگی چ پہلی واری ملا ہیاں۔ برے ایہناں صدیاں تے پھیلاؤ وچ، جانے کِتھے کیتا ہویا ہک وعدہ ہیا، جیہڑا رہ رہ کے یاد آنا ہیا۔ اوہ گل، جیہڑی کسی نال کرنی ہئی تے کر نہیں سکا ہیاں، یا کوئی کم جیہڑا اجلا ہونا ہیا۔

برے اُس ویلے کُجھ بی تاں یاد نہیں پیا آنا ہیا۔

میں اُٹھ کھلوتا۔ میز نیاں ساریاں درازاں کھول کے ہکی ہکی کاغذے نے پُرزے پڑھ سٹے۔ کتاباں اُلٹ پلٹ سٹیاں۔۔۔۔ پائے ہوئے کپڑیاں سمیت، الماری وچ ٹنگے ہوئے کپڑیاں نے نکے وڈے کھیسے ویکھ سٹے۔

کچن وچ ، جتھے میں اج تک اگ نہیں بالی ہئی ہو آیا۔ باتھ رُوم وچ ٹوتھ پیسٹ تے برش نے نال تازہ کُھلی ہوئی صابنے نی ٹکی تے بالٹی تے ٹنگے ہوئے مگھ توں علاوہ صرف ہک بجلی نا بلب ہیا ، جیہڑا کُجھ ای دیر پہلوں میں آپ بالا ہیا۔ بالکنی نی ریلنگ خالی ہئی تے ہینگر تے میری ادھ سُکی قمیض پئی جھلنی ہئی۔ سبھ کُجھ اپنی اپنی جاگھاں تے ہیا۔ برے کجھ ہیا ، جیہڑا کُجھ مختلف بی ہیا۔ میں سبھ کُجھ اوہجوں ای پیا رہون دتّا تے میزے توں سٹیتھوسکوپ تے وستانے چا کے ایپرن وچ ای باہر نکل آیا۔

میں ہسپتالاں دائیں پرت پینا چاہنا ہیاں تا کہ اُتھے بی ونج کے تسلّی کر سکاں۔ برے میرے قدم ریس کورس دائیں نکل وینے والے رستے نے پے گئے ، میں بہوں چاہیا ہیا کہ اس ویران سڑکاں دائیں نہ ونجاں ، برے قدم ہے کہ روکیاں نہیں رُکنے ہئے۔ مانہہ چنگی طرح پتہ ہیا کہ ہُن اُتھے کُجھ بی نہ رہ گیا ہوسی ، برے میں ٹُرنا رہیاں۔

دُور دُور تک کوئی نہیں ہیا تے سڑکاں نے دونہاں پاسے سفیدے نے سِدھے درخت چھتری بن کے کھلے وئے ہے۔ سجے ہتھے نی کنڈیاں والی تار تے کھبے ہتھے نے چپ چپیتے برے آباد گھراں

نی قطار آں گذار کے اُس اُجاڑ بنگلے نی حد بندی تک پہنچ گیا میں شاید ریس کورس والے پاسے ، دُور کھلے علاقے بچ نکل وینا چاہنا ہیاں ، برے میرے پیر ڈاڈھے ہونے گئے تے میں ہک واری وت اُس ویران بنگلے نے گیٹ تے ونج کھلوتاں۔

اُس ویلے چنگا بھلا جاننا ہیا تے پینٹی رنیاں بانگاں اجلا نہیں ہوئیاں ہیاں۔ میں جانے کتنی دیر اُتھے کھلتا رہیا ہوساں۔ پھر میں ریس کورس والے پاسے وینے نا خیال چھوڑ دتّا تے زنگے رنے مارے ہوئے لوہے نے گیٹ آں اندرے والے پاسے دھکا دے کے اُس بجّی راہداری تے ٹُر پیاں ، جس رنیاں رنیاں اِٹّاں راتی نی بارشاں دھو سٹیاں ہیاں۔ میں وکھیا کہ آپس وچ گُھچ مچ ہونی تے ہر پاسے ودھنی گھاہ نی کٹائی داں ہک لمّا عرصہ ہو چلا ہیا ، تے پیلی پینی ہونی گلّی گھاہ تے سُکّے پتراں نے انبار لگے ہوئے ہے۔ اُس بجّی واٹاں نے دونہاں پاسے انجیر تے چنار رنیاں دو طرفہ قطاراں وچ کسی ہکلی قاز نی پچھک میرے واسے رستہ پئی بنانی ہئی۔ شامی نی ہر پاسے دگنی ہوا وچ اجلا ہلکی ہلکی خنکی نا احساس موجود ہیا تے میں آپنے آپ وچ گُم اُس ہنیرے وراندڑے رنیاں سیڑھیاں تک جا نکلا ہیاں۔

ٹکنیاں ای ٹکنیاں ، کھنگنا تے کھکھارنا ہویا ہِک پرچھانواں ورانڈے دیاں سیڑھیاں لہہ کے میرے ساہمنے آن کھلوتا ۔

" صاحب جی ۔۔۔۔۔۔ کِس پاسے وینا نیں؟" پکی عُمراں نے چوکیدار اپنے ساہ ٹھیک کرنیاں ہویاں پُچھیا۔

" اتھے ہِک مریضہ واں تکنے آن آیا ہیاں ۔۔۔ ۔۔۔۔۔۔بہوں دیہاڑے ہو گئے ن ۔۔۔۔وت اس پاسے آنا ای نہیں ہویا۔۔۔۔"

میں اُس نے جواب وچ آکھیا ، تے سیڑھیاں چڑھن لگاں ۔

" جی ؟ کدوں نی گل پئے کرنے او ؟ ؟ اِتھے تاں کوئی بی نہیں رہنا ۔ مانہہ اتھے چوویہہ ورھے ہو گئے ن چوکیداری کرنیاں ۔۔۔۔ البتہ میرے توں پہلوں شاید ۔۔۔۔۔"

" اچھا ، برے میں تاں ایہا کوئی ہفتہ پندھراں دیہاڑے پہلوں اتھے آیا ہیاں ۔" میں ایہہ آکھ کے اُتھے ای ٹھہر گیا ۔

" صاحب جی ۔۔۔۔ تُسی بُھلنے او پئے ۔میں تاں راتی دیہاڑی اِتھے ای ہاں ۔ کدی کدار بازار تک ہو آنا واں ، تے بس ۔۔۔۔"

میں اُس بُڈھے نال کیہ بحث کراں ہا ؟

کُجھ سمجھ نہیں پیا آنا ہیا تے میں اُتھوں ٹُر پیا ہیاں ، برے میرے پیر لڑکھڑاتے ہیئے ۔ ایہہ ٹک کے اُس مانہہ سہارا دِتّا ، تے جھٹ گھڑی اُتھے ای ٹھہر ونجن واسے آکھیا ۔ اوہ ، ہور خدا جانے کیہ کُجھ آکھنا رہیا ہیا ، برے میں کُجھ بی تاں نہیں سُن سکا ہیاں ۔ کُجھ چِر بعد ، میں اُس نے پچھے پچھے ورانڈے دیاں سیڑھیاں چڑھ گیا ۔

ورانڈے نا قدرے ہنیرا راہ میرے واسے جانیاں پچھانیاں ہیا ، تے اوہ مانہہ ورانڈے چوں لگھا کے ڈرائینگ رُوم دائیں کھڑنا چاہنا ہیا ۔۔۔۔۔ برے میریاں نظراں اُس وڈے ہال کمرے آں پئیاں لبھنیاں ہیاں ۔ میں اُس نے پچھے ٹُرنا ہکی پیتل دیاں پُھل بُوٹیاں والے وڈے دروازے نے ساہمنے کھلو گیاں ۔

چوکیدار میرے آکھنے تے دروازہ کھول دِتّا ۔

میں ویکھیا کہ خال مخالی کمرے وچ دوہرے پلنگھے تے پُھٹا پُھٹ کمبل لوھیٹیا ہویا پیا ہیا ، تے بس ۔

میں خاموشی نال اگے ودھ کے ٹول توں اپنے ہتھے نا لکھیا ہویا نسخہ چا گِھدا ۔ اُس پرچی تے تھوڑے ای دِن پہلے نی تاریخ پئی ہوئی ہئی ۔

میں چوکیدار نال رکیہ بحث کراں ہار ۔ جھٹ ہک ۔بہہ کے اُٹھ کھلوتاں ۔

میں جدوں باہر نکلا واں تاں یاد آیا کہ چوکیدار توں اُس ہوا نال گلّاں کرنے ”بُنجے“ نڈھے نے بارے پچ تاں میں پُچھنا ای بُھل گیا واں ۔ باہر نی خاموش ٹھڈی واٹاں توں لگھنیاں ہیں اُتے نگاہ کیتی ، جھتے انجیر تے چنار نیاں درختاں تے بے انت تے بے حساب اسمانی تارے لیہہ آئے ہے ، تے کالے شاہ اسمان تے رُکے ہوئے چنے نا رنگ پیلا پئے گیا ہیا ۔

حکم نامہ

کالے شاہ وٹیاں نی جاگھاں جاگھاں توں اُدھڑی ہوئی سڑکاں نے اس موڑ تے قافلے قیام نہیں کرنے ، چُپ چاپ لگھ ویندے وُن ۔ لدے ہوئے خچراں تے گھوڑیاں نال چلتے مسافر ہک ذرا حیرانی نال اس پاسے تکنے ضرور ہن ، برے ٹرنے رہتے وُن ۔

داستان گو آکھنا اے کہ کدی گیاں ویلیاں وچ اتھے جھٹ گھڑی ساہ گھِدیاں بغیر کوئی قافلہ اگے نہیں ودھنا ہیا ، برے ہُن تھکے ترُٹے ہوئے قدم ادھروں لگھن ویلے ذرا تر کھے اُٹھتے وُن تے جے قیام کرنا ہووے تاں ذرا فاصلے تے جھکی جاگھاں پہنچ کے ساہ گھِندے وُن ۔

داستان گو گیاں ویلیاں واں یاد کرنا اے تے وسنا اے کہ چنگے موسماں وچ ، جدوں اسمان صاف ہونا ہیا تاں ، رات ہووے یا دیہاڑ اِتھے ، اِس جاگھاں اگی نا آوا ہر ویلے تپیا رہنا ہیا ، تے اُس تے مُڑی ہوئی گردن ہر ویلے مُڑی ای رہنی ہئی ۔ لوہا گھٹنے نی آواز دُور دُور تک سُنی وینی ہئی تے گھوڑیاں نے ہنکنے نی وازاں وچ مٹھے پانی نے چوے تے نفع نقصان نے جھگڑے مُکنے وچ نہیں آئے ہئے ۔

اس دُور تائیں پھیلے ہوئے پہاڑی علاقے وچ موسماں نا فرق کدی نہیں پیا ۔ راتی نی راتی واسے ریتیاں وجانی ٹھڈی یخ وا چلنی ہئی ، پیشی ویلے گھرا ختم ہو وینا اے تے سردی نا زور ترٹ وینا اے ۔ ایتھے تیک کہ جھکیاں علاقیاں وانگر سردیاں نا موسم بی جیوں تیوں لگھ ای وینا اے ۔

برے داستان گو یاد کرنا اے تے سردیاں نیاں لمیاں راتاں نا بیان کرنیاں ہویاں آکھنا اے کہ بس ہک واری اجیہا کُجھ نہیں ہویا ۔

جدوں گھرا پیا پینا ہیا ، تے ختم ہونے وچ نہیں آنا ہیا ۔ رات دیہاڑ ہک ہو گئے ہئے ، ہتھے آں ہتھ نظری نہیں آنا ہیا ۔ ایہناں کالے وٹیاں نی جاگھاں جاگھاں توں اُدھڑی ہوئی سڑکاں

تے دوہناں پاسے پھیلے ہوئے اس پہاڑی علاقے چوں غصیل یخ ہواواں تیراں وانگر شاں شاں کرنیاں بچیاں لگھنیاں ہیاں ۔

ایجھے موسمے وچ کون ہیا جیہڑا اُدھرے نا موہنہ کرے ہا ؟

دوہناں پاسے چلے ہوئے قافلے جتھے نے ہئے اُتھے ای نے ہو کے رہ گئے ہئے ، تے ایہہ کُجھ چنگا نہیں ہویا ہیا ۔

داستان گو اس گلاں تے حیران ہیا تے دُکھ نال ہتھ ملنا ہیا کہ دوہناں پاسے رُکے کھڑے قافلیاں نے مسافراں وچوں کسی ہکی بی کیوں نہیں سوچیا ہیا کہ اس کہرے نے مارے ہوئے علاقے وچ ، سڑکاں نے اس موڑ تے کوئی اللہ نا بندہ جینے نی کوشش ہیا کرنا اے ۔ اُس نا لک دوہرا ہو گیا ہیا ، تے سبھ توں وِدھ ایہہ کہ اوہ ہک اکلی جان ہئی ۔

اُس نے چوں پاسے کُہرے نی موٹی چادر تنی ہوئی ہئی ۔ اوہ غصیل تے یخ ہواواں نے سامنے ہیا ، تے اُس نے کھولے توں کوئی ویہہ قدماں نے فاصلے تے جھگی جاگھاں پچ مٹھے پانی نا چوا ، جم کے پتھر ہو گیا ہیا ۔

داستان گو آکھنا اے کہ اوہ اس ویلے مُونہہ امودھا پیا ہویا ہیا ۔ اُس نے پیراں نے گردا گرد لوھیٹیاں ہوئیاں مُنج نیاں رسّیاں خون نیاں ہر گھڑی ٹھڈریاں پیندیاں ہوئیاں شریاناں نال ہک رمک ہو گئیاں ہیاں، تے اُس نے آلی دوالی وِکھرے ہوئے اوزار زِمی وچ جڑھاں کر گئے ہیئے ۔۔۔۔۔۔۔۔ تے ایہہ کر اجیہا کجھ کئی دیہاڑے تے راتیاں رہیا ہیا ۔

اس سارے عرصے وچ دونہاں پاسیاں نے قافلے موسم صاف ہو ویننے نی انتظاری پچ جھتے ہیئے اُتھے ای کھلوتے رہے ۔ مِٹھے پانی نا چوا پیتھر ای بنیا رہیا، تے مُنج نیاں رسّیاں پیراں نیاں ٹھڈریاں شریاناں نال ہک رمک رہیاں ۔

داستان گو دسنا اے کہ جدوں موسم نا زور ترُٹیا تاں راتی نا پہلا پہر ہوسی ۔ تد ہک تجارتی قافلہ سبھ توں پہلے اُتھے پہنچیا ہیا، تے اُس توں بعد پسینے وِچ نہاتا ہویا ہک گھوڑ سوار ظاہر ہویا ہیا ۔

گھوڑ سوار نی اُتھے آمد توں کجھ ای چر پہلے آون والے قافلے نیاں مسافراں پہلوں تاں اکھٹیاں ہو کے اُس ٹھڈرے بنج بُڈّھے وجود آں گھیرے رکھیا

نے وت ویکھنیاں ویکھنیاں اگی نا آوا تپ گیا، آسے پاسے وِکھرے ہوئے اوزاراں واں کٹھا کر کے رکھیا گیا، تے اُس نی جان بچانے واسے بڑی دوڑ پٹی گئی ۔ شاید ایہا وجہ ہیئی کہ قافلے نے بر وقت اُتھے پہنچن پاروں اس نے ساہے نی ڈور نہیں ترُٹی ہئی ۔

داستان گو آکھنا اے کہ جدوں گھوڑ سوار اُتھے پہنچیا ہیا تاں اُس ٹھڈرے بنج وجود وچ زندگی نی رمق جاگنی ہئی پئی ۔

اُس آنیاں سار سبھ توں پہلوں اپنی شناخت کروائی، تے اُس توں بعد اپنے چُغے نے اندرُونی کھیسے چوں ہک لوھیٹیا ہویا چمڑے تے لکھیا حکم نامہ کڈھ کے ساریاں واں دساس ۔ اُس توں بعد اوہ وی اُس ٹھڈرے وجود کول جُھم مار کے بہہ گیا ۔ اُس ٹھڈرے ہڈیاں نے پنجرے آں شناخت کرن نی بہوں کوشش کیتی ۔ پر اے کامیاب نہیں ہویا ۔

اوہ سخت ببھ وچ پیا ہویا ہیا، تے شاید اُس نی تندی وچ اگے نکل ونجے آ کہ اُتھے موجود ہکی رتیاں والاں والے بُڈّھے بپاری ایس طرح گل چھوہی ۔۔۔۔

" سرکار ۔۔۔۔۔۔ تُساں والا خُدا ہور بھاگ

لاوے - میں خدا واں حاضر ناظر جان کے آکھنا
واں ...... تے ایہہ کئی ورھیاں پہلوں نی
گل اے کہ ایہہ میرا ہانی ، گُبا بُڈھا اُس
کالے دِٹیاں نی سڑکاں تے منزلاں مارنا
ایتھے تک پہنچا ہیا تے اتھے ای نا ہو کے
رہ گیا ہیا - خبرے ایہہ آیا کتھوں ہیا تے
کدھر ویندا ہیاس ...... میں تاں ایہا کجھ
ای جاننا واں کہ اُس نے مناسب ہتھاں پیراں ،
ڈولیاں نیاں مچھیاں ، چپیری چھاتی ، کھُلے متھے
تے سوہنے رنگے نی چسب اکھیاں وچ نہیں
مٹنی ہئی - ایہہ اوہ دن ہئے جدوں جوانی آں
اس نے ہوٹے تے نانہ ہیا ...... اس
ایہہ سفر کیوں کیتا ہیا ، ایہہ جانے یا رب
سچا ، پرے ہویا ایہہ ہیا کہ اس جاگھاں آ کے
اس نی مُشکی گھوڑی ٹھیڈا کھا کے ڈھٹھی ہئی
تے اُتھے ای دم دے گئی ہئی - اس
چم چم کرتی زین آں آپ اپنے ہتھاں نال کھول
کے گھوڑی توں دکھ کیتا ہیا تے ویر تک
گوڈیاں وچ سر دے کے بیٹھا رہیا ہیا ...
..... وت اُس لہائی توں لہہ کے پانی پیتا ،
تے خدا نا شکر ادا کیتا ..... ورھیاں پہلوں

جدوں میں ایتھوں پہلی واری لنگھیا ہیاں تاں ایہہ
ساریاں گلاں اس مانہہ آپ دسیاں ہیاں - اُس
ویلے مَیں آپ بی جوان ہیاں تے لکھاں وچ ہک
ہوساں ، پرے کہہ عرض کراں خود جوانی آں اُس نے
ہوٹے تے غرور ہیا ...... اس اگے ودھنے یا
پرت ونجن نا ارادہ کیوں نہیں کیتا ؟ ایہہ اس نا
خدا جانے ، پر میرے اپنے خیال وچ اس نی
کوئی خاص وجہ ضرور ہوسی ..... کتنے موسم آئے
تے گذر گئے ، اتھے تک کہ جوانی نا غرور ٹُٹا -
تاں ایں اوہناں ویلیاں توں ایہہ گُبا بُڈھا ایتھے
ایس جاگھاں تے قافلے نیاں مسافراں نا حوصلہ بن
کے بیٹھا اے - ساڈے گھوڑیاں تے خچراں نے
تروٹے تے گھسے ہوئے نعل ، اس آپ اپنے
ہتھاں نال بدلے وُن ، زین نا اسباب مرمت
کیتا اے ، تے ایس توں دکھ مسافراں واسے
جو کر سکا اے کیتاس ...... اس جھکیائی
وچ مٹھے پانی نا چوہا اے .... ذرا
چکھو تاں سہی ...... تے اُس چوہے تک
پہنچن لئی ہُن تاں لہائی بی لہنی نہیں پینی - اُتے
چرخنی پھرنی اے تے اُس نے نال چمنا بوکا لے ،
جیہڑا اکھ جھپکن وچ ماکھیوں توں ودھ مٹھا پانی

اُتے چھک آننا اے ۔۔۔۔۔۔۔ معاف کرنا ، ہس ویلے چرخنی تے بوکا نظری نہیں پیا آنا ۔ ایہہ کھیڑ تے ہنیرا ہب تک ہٹ ویسی تاں آپ تک گھنے او۔۔۔۔"

داستان گو نا بیان اے کہ اس رتیاں والاں والے بڈھے نی گل ادھ وچ ای رہ گئی ۔ اُس گھوڑ سوار اُساں ہتھے نے اشارے نال چُپ کرا دِتا تے آکھن لگا :

"بڈھیا ، تُد میرا کم آسان کر دِتا اے ۔ میں جس مقصد واسے اتھے تک آیا ہاں ، اس مردود آں بہوں پہلوں اسی کمے خاطر بھیجیا گیا ہیا ۔"

اُس اتنا آکھیا تے اپنے لکّے نال لمکنے چھُرے آں ہکی جھٹکے نال کھول گھدا ، فضا وچ اُچّت کیتا تے اکو جھپکن وچ اُس ٹھڈے تخ بڈھے وجود وچ لاہ دِتا ۔

اُس توں بعد اوہ زیادہ دیر اُتھے نہیں ٹھہریا ۔ اُس جھٹ پٹ مرن والے بڈھے نی سزا نا حکم نامہ پڑھ کے سُنایا ، نیواں ہو کے موتو نی تصدیق کیتی تے لہائی لیہہ کے ٹھڈے پانیے نے چوہے نی طرف نکل گیا ۔

اوہ بہوں جلدی وچ ہیا ۔ اُس صبح ہوون نا انتظار

بی نہیں کیتا تے پسینے وچ بج گج جدھروں آیا ہیا اُدھر پرت گیا ۔

داستان گو آکھنا اے کہ اِس جاگھاں راتی نی راتی واسے ٹھہرن والے قافلے نا کوئی ہک بندہ بی بچ کے نہیں گیا ۔ سارے اڈیاں رگڑنے تے خون تھکنے ہوئے مر گئے ۔

جاون والا گھوڑ سوار مٹھے پانی نے چوہے وچ چمڑے تے لکھے ہوئے حکم نامے نے نال ڈاڈھا تیز زہر بی سٹ گیا ہیا ۔

"سانگی اُستاداں نی ہِک رات"

سُننے آئے آں کہ گاہ تے دیہاڑیاں وِچ پتلے بدلاں نیاں آوارہ ٹُکڑیاں دلاں وِچ دراڑاں پا دینیاں۔ رسیبڑیاں مارنی ہوا وِچ چیک سُنائی نہیں دینی، تے آسمانی بجلی برچھی نے چمکارے آں کھا وینی اے۔

بس ایہجے ای دیہاڑے ہیئے۔ اجلا پوری طرح سردیاں نہیں آئیاں ہیاں تے کھُلے، بھرے ہوئے میریاں تے بچوّاں پاسوں بدّل چڑھے ہیئے۔

گرائیں نے بنّے بنگے نڈے گرمیاں نیاں لمیاں دوپہراں نے خاتمے تے افسوس کر چکے ہیئے۔ پُوری پارٹی نے ہتھاں وِچ گھسے ہوئے تاش نے بد رنگے پتے ہیئے۔ ہِکی دوُئے کوں، مار کھا کے کسی نتیجے تے نہیں

پہنچ پائے ہیئے کہ اج جتا کون اے تے ہارا کون ۔

" آخر جت کس نی ہوئی ؟" کسی ہکی پچھیا ۔

"جت ۔۔۔۔ ہمیشہ ٹیکری والے نے ہونی اے ۔ جت مغلاں نے حجرے نی ہوئی اے ۔" ساریاں ہک زبان ہو کے جواب دِتا ۔

مغل ہیں ہیاں ۔ مغلاں نے حجرے نا سیم والا ٹھڈا فرش ۔ گھپ کمرہ تے بغیر تاکاں نیاں چوکور باریاں ۔۔۔۔ جیہناں وچوں ہنیرا اندر آ وڑا ہیا ۔

وت وکھنیاں ای وکھنیاں کھپ پے گئی ۔ سارے نڈھے ہنیرے وچ ہکی دوئے تے پیئے ڈھینے ہیئے ۔ ہر پاسے ہیزیاں جتنیاں نی آواز تے نال نڈھیاں نیاں چیکاں حجرے نیاں باریاں وچوں ہنیرے آں باہر دھکنیاں چواں پاسے سار نے جنگل تک نکل گئیاں ۔

حجرے وچ گھپ چپ کر کے جتی ہلنی رہی ۔

اج بی مغلاں نا حجرا او جہا ای ہیا جیہجوں میرا پیو دادا چھوڑ کے گیا ہیا ۔ تے حجرے پر اپنے وڈکیاں نے نقال چھوکرے ۔ سیم والا فرش ، گھپ کمرہ تے بغیر تاکاں نیاں چوکور باریاں ، تے اوہناں چوں اندر ڈھینا ہنیرا ۔

جدوں ہوش آیا اے تاں جتی میرے سینے وچ ہیئی تے سمجھ وچ نہیں آنا ہیا کہ کس پاسے چلاواں ۔ اندر نے ہنیرا سہما ہویا ہیا ۔ میں جھٹ گھڑی جتی رکھ کے بجیبھڑیاں نا

پورا زور لایا :

" کوئی ہے ؟"

اندر ہنیرے نال ٹکرا کے میری واز پھیتے پھیتے ہو گئی ۔ مسکینے اگے ودھ کے بوہا کھول دِتا ۔

حجرے نے اندر ہسٹرٹ ہیا تے باہر چوآں پاسے سیٹیاں مارنی تیز ہوا تے سار نا جنگل بولنا ہیا ۔ عین اُس ویلے زور نال بجلی کڑکی تے اساں دونہاں آسمان تے اُڈنے پھرنے ، مٹی رنگے بدلاں دائیں تک کے گوڈیاں نے بھار اپنے بیزار ڈھونڈن لگ پیئے ۔

کجھ دیر بعد ، جدوں اسی حجرے نی مہاٹھاں تے بیٹھے ہوئے ہیاں ، تاں ایجوں لگا اے جیوں گرائیں توں دو کوہ پرے جرنیلی سڑکاں تے بجلی ڈھٹھی ہووے ۔

"یار سُننے آں کہ موتو کولوں کجھ دیر پہلوں مرنے والے نیاں اکھیاں وچ ایجہا ای ہنیرا تانا تن گھننا اے ۔"

"کیہ مطبل ؟"

میریاں اکھیاں نیاں دوہے پتلیاں گھڑی گو گھڑی واسے اڈیاں رہ گئیاں ، تے میں تکیا کہ ساہمنے نا منظر ڈاڈھا مندا ہیا ۔۔۔۔ جاگھاں جاگھاں توں اُدھڑیا ہویا ہنیرا ۔۔۔

" میں ہیا آکھنا ہیاں کہ جدوں بندہ مرنا اے نا ۔

تے دوپہر بی ہووے تاں ایجوں لگنا اے جیوں
شاماں پے گئیاں ہوون ۔"

"اچھا"

"پرے یار ، ہک گل نہیں سمجھ آئی ۔" اوہ بُڈے
نی مہاڑیاں تے بہہ گیا ۔

"کدھرے ساڈے نال بی ایہا کجھ ای تاں نہیں پیا
ہونا ۔ کدھرے ایجوں تاں نہیں کہ باہر دوپہر ہووے
تے اساں شام بنائی ہوئی ہووے ۔"

مسکینے ایہہ گل کر کے ماتھہ بی بھمبل بھوسے
وچ پا دتا ۔

"یار ، اسی کتنی کو دیر کھیڈدے ہوساں ؟ جدوں
تاش کھیڈ کے ہٹے آں تاں رکیہ ویلا ہیا ؟ تے
اج وت ساریاں دوستاں وچ بھجتی چلی ہئی کہ ؟"

کیں مسکینے تے اتنے بہوں سارے سوال
کر دتے ۔

"یار ، ماتھہ تاں ایجوں لگنا اے ، جیوں ایہہ
سبھ کجھ کسی پرانے ویلے نی یاد ہووے ۔ کدھرے
اسی دوہے مُغلاں نی اس مہاڑاں تے دم ای نہ
دے ونجاں ۔"

اتھے تک پہنچ کے دونہاں واں سپ سنگھ گیا ۔
بسبیاں مارنی ہوا وچ سار نا جنگل ڈر وٹ گیا ۔

"تد شامی نی بانگ سُنی ہئی ؟" بہوں دیر بعد
مسکینے سوال کیتا ۔

"نہیں ۔ ۔ ۔ ۔ پرے ہو گئی ہوسی ، اساں خیال نہیں
کیتا ۔"

"یار اتنا خیال تاں رکھنا چاہی تا اے تا ۔ کدھرے
ایجا نہ ہووے کہ کسی دیہاڑے بانگاں ہوون ای
نہیں ، دوپہر ہووے ، تے ساڈیاں اکھیاں وچ شامی نا
ہنیرا لیہہ آوے ۔"

اسی دیر تک حُجرے نی مُہاڑھاں تے ایجوں ای
بیٹھے رہے ، وت خیال آیا کہ کدھر اساں دونہاں واں
گھروں نہ پئے بھجے ہوون ۔ ایہہ سوچ کے اسی اُٹھ
کھلوتے تے باہر اپنے سرے توں اچت کھلتی سار آں
دونہاں ہتھاں نال ہٹانے ، تیز تیز قدم چانے گھراں واگیں
ٹر پئے ۔

اجلا رکن من شروع نہیں ہوئی ہئی پرے بدل چوراں
پاسوں ٹر پئے ہئے ۔ سار نے جنگل چوں لگھ کے
اسی دوہے ، چُپ چپیتے گرائیں نی ڈھنا نال پیئے ٹرنے
ہیاں کہ حضرت صاحب دائیوں نوبتاں نی آواز سُنائی دتی ۔
اسی دوہے حیران پریشان کھلو گئے ۔

اج جمعرات بی نہیں ہئی ۔ وت رکیہ وجہ ہئی ؟ پرے
نوبتاں نی واز برابر آنی ہئی پئی ۔

خُدا جانے اسی دو ہے کتنی دیر تک حریان کھلنے رہے ہوساں ۔ انج لگنا ہیا جیوں ڈھنا نے کنارے نا چکّڑ ساڈے قدماں وچ اُٹھ آیا ہووے ، تے ہَولے ہَولے اسی اُس نے وچ ڈُبنے وینے ہوواں ۔ ڈھنا نے کنارے وڈے وڈے پیلے ڈڈو گلا سُجا سُجا کے پیئے گانے ہیئے ، تے حضرت صاحب نے دربار دائیوں نوبتاں نی واز ہواو نے نال رل گڈ ہو کے ساڈے سجّے کھبّے توں ہو کے بہئی لگھنی ہیئی ۔

ساہمنے جرنیلی سڑکاں نے پار ، بجلی ہک واری وت ڈھٹھی تے میں تکیا کہ میں دربار تے جُھلنے اُچّے بدلاں نے گھیرے وچ آ چکے ہیئے تے نمّی نمّی نوبتاں نی واز ......

کھلتیاں کھلتیاں مسکینے ہک چیک ماری تے کمان چوں نکلے تیر وانگ میرے کولوں اگے نکل گیا ۔ میں ڈھنا نے پانیئے وچ ڈُھینیا ڈُھینیا رہ گیاں . تے بڑی مشکل نال جان بچائی ہیئی ۔

وت انج لگا اے جیوں وقت ٹھہر گیا ہووے ۔

میں کُنا کُنا ، چور قدماں نال ، ساہ روکیاں اپنی گلی تک آیا ۔ ڈیڈویں نا بُوہا کھُلا ویا ہیا ۔ ماتھہ ڈیڈویں چوں ویہڑے تک ونجنے پچ شاید بہوں وقت لگ گیا ۔

ساڈے گھار ویہڑے وچ اہجوں لگنا ہیا جیوں دیہوں

ہنے ڈُبا ہووے ۔ میرے گھار پرتنے نے کسی توجہ نہ بس دتی ۔ ویہڑے پچ نال نال بنیاں ہوئیاں وانے رنیاں منجیاں تے کوئی نہیں ہیا تے کونے پچ شرینہہ تلے تندور نے تھڑے تے ہلنا جُلنا پرچھاتواں میری اپنی ماؤ نا ہیا ۔

بڑا عجیب جیہا لگا ہیا ۔ ہنّے تاں انج لگا ہیا جیوں راتی نا دوا پہر ہووے ۔

میں باہر نکل آیاں ۔

نوبتاں نی واز باہر گلیاں وچ رُلنی پھرنی ہیئی ۔ میں اُس آواز نی انگلی نپ کے ، بے سوچے سمجھے حضرت صاحب نے دربار دائیں ٹُر پیا ۔ لوکاں نے جتھے نے جتھے اُس پاسے پیئے وینے ہیئے ۔ گلے وچ رُمالاں نی جاگں نویں دستر خوان لوہیٹے ، چرِینکنیاں کھیڑیاں نے نال ہر قدم تے برچھیاں تے ہاکیاں ٹیکنے ، ماہیے نے بول ہکی دُوئے کولوں کھسنے ، ویرو تاجے باجے والے جوان ۔ اوہناں وچ بٹا پٹی بھگے والا ہک جوان سرونہہ نے تیل نال چوپڑیاں ہوئیاں گل مچھاں تے ہتھ پھیرنا ، لمے لمے ڈگ بھرنا ، اگے اگے پیا ٹُرنا ہیا ۔

اسی مغل شہزادے ، اکثر تینیاں دوپہراں وچ اپنے پالتو کُتیاں نال تاجے باجے تک پھیلے ہوئے میرے پچ رگڑاں نے پچھے نکل ویندے ہیاں ، تے جدوں ہنیرا پیئے ویناں ہیا تاں تاجے باجے نیاں کھلیاں فصلاں اُجاڑنے ، لُٹ مار کرنے ، للکرے مارنے واپس آنے ہیاں ۔

میں تاجے باجے نے اکثر ٹڈھیاں واں سیاننا ہیاں ، پر
اس حصے پچ ماتھہ کوئی بی جاناپچھاناموتھہ مھاندرا نظری نہیں
آیا ہیا ، تے اوہناں نے ماہیے نیاں اُچیاں تاناں ساڈی حویلی
نیاں کدھیاں ترپ کے اندر ویہڑے پچ جھاتیاں پئیاں
پاتیاں ہیاں ۔

"بے غیرتے ..... دے" ۔

ایہہ تاجے بابے والے ساڈے وڈیاں نے کامے
ہیئے ۔

ماتھہ کجھ بی چنگا نہیں بیا لگنا ہیا ۔ میں اُٹھنے ای
کھلو ونجاں اسا برے پتہ نہیں کیوں میں اوہناں نے پچھے
ٹرنا رہیاں ۔

حضرت صاحب نے دربار نال سیمٹاں نے اُچے تھڑے
نے دُور دُور تک لوک بیٹھے ہاسا ٹھٹھا پئے کرنے ہیئے ۔
وچ پڑ بنا ہویا ہیا تے دربار نے اُتے ہواؤ وچ
زور زور نال اُڈتے جھنڈیاں تے تلے ملنگاں نے ڈیرے وچ
نوبت پئی وجنی ہئی ۔ ملنگاں نی پچھری توں گھن کے دربار نی
کدھی تک سراں تے مشالاں پئیاں بلنیاں ہیاں ، تے اُتوں
چواں پاسوں شکنے بدل دربار تے اکٹھے ہو گئے ہیئے ۔
تماشا شروع ہوون والا ہیا ۔ نوبت روک دتی گئی ۔
میں بہوں دیر تک کیمے تے فیکے واں لبھنا رہیاں ، برے
اوہ نظر نہیں آئے ۔

پڑے نے وچکار دریاں ڈاہنیاں ای سازندے آ گئے
تے اوہناں نے پچھے بنے سنورے ہوئے سانگی
چھوکرے ۔ اوہ چواں پاسے بھڑ کے مشالاں نی پھکی
روشنی پچ اداواں دسنے ہیئے ۔

ہکی دوئے نے مقابلے وچ للکرے تے سیٹیاں
مار مار کے دونہاں گرانواں نے جوان بے حال ہو گئے
ہیئے ۔ پڑے تے وچکار رکھے ہوئے گیساں نی روشنی وچ
وڈی مشال والے سانگی اُستاد "ہا" بھری ۔

"ہا" نی تیز آواز ہر پاسے ووھنے نا حیلہ کرنی
اُتے اُٹھی ، برے دربار نیاں کدھیاں تے موڈھے نا موڈھے
جوڑ کے کھلتے لوکاں نے گھیرے آں نہ تروڑ سکی تے
اُتھے ای ٹھہر گئی ۔ اُتے مٹی رنگے بدل کجھ ہور اُڈ
کھلوتے ہیئے ۔

میں فضا وچ سارنگی نی تکھی آواز آں جمیاں ہویاں
تکنیاں ، سُننا رہیاں ، نظراں نال ناپناں رہیاں ۔ برے
اُس جمی ہوئی آوازاں نے بے شمار رنگ ہیئے ۔ ہکی دوئے
توں وکھرے ، آپس وچ حل نہ ہوون والے ، تے دربار نے
حاطے وچ دُشمنیاں نے لمے سلسلے جیئے جیہڑے ساڈے
گرائیں توں تاجے باجے تک نکل گئے ہیئے ۔

زمانے گذر گئے ۔ گاہے نیاں دیہاڑیاں پچ ، کسی ہکی
برچھی نے چمکنے پھل جیہڑی مُونے نی لہر سر توں گذاری ہئی ،

اس لہر وچ اج بی دوہناں کاناں نے پچھان ٹکی ہوئی ہئی۔ بلنی مشالاں نی پیلی روشنی وچ "ہا" بھرن والے سانگی اُستاد نا کھلا ہویا موُنہہ اُتے دانیں اُپت ہیا، اُس نا ہِک ہتھ کنّے تے ہیا تے نُوٹیاں ہوئیاں اکھیاں۔

اُس ویلے تاں ایہجوں لگنا ہیا جیوں آسے پاسے بیٹھے ہوئے للکرے مارنے جوان تے بچّے سبھ اُس "ہا" بھرن دالے آں پئے رونے ہوون، تے چم چم کرنے سُرخی پوڈر کیتے ہوئے سانگی نڈھیاں نے مہاندرے نا لیپ پانی نال وگ گیا ہووے، اوہناں نیاں چھاتیاں نے نقلی اُبھار مُک گئے ہوون، تے تیز بارشاں اوہناں نے ریشمی زنانہ کپڑیاں وچ چھپے ہوئے مردانہ جسماں واں ظاہر کر دِتّا ہووے۔

میں حیران پریشان، ترکھ کر کے اُٹھیاں تے نال والی گلی وچ کُد گیاں۔ میں گھرے وائیں نکل وینا چاہنا ہیاں برے گھرے وچ تاں اجے ہُن دیہوں ڈُبا ہیا۔ ساڈے ویہڑے وچ ڈرباں ہویاں وانیں نیاں منجیاں، اجی نے سراہنے تیویں لالٹین تے کونے وچ شرینہہ نا درخت ---
--- ایہجوں لگنا ہیا جیوں لگاتار پتر پئے ڈھینے ہوون۔

مَیں ہنیری گلی وچ ہیاں، جھٹ نا جھٹ ایہجوں لگا اے جیوں کڑکنی دوپہراں ماتھے گمبیر گھدا ہووے۔ میں پیروں پیر واہنا، اکھیاں وچ ہنیرے نا غبار گھن کے بھٹک جیہا گیاں۔

"ویل ..... ویل، تاجے باجے شیر کُبھار نی ویل ..... ہِک روپے نی ویل، ہزار نی ویل۔"

مَیں فٹو فٹ پرت پیاں۔ میں تاجے نے شیرے کُبھار آں ہِک نظر تکنا چاہنا ہیاں، جس پچھلے ہفتے منڈی وچ لمی کوڈی کھیڈنیاں ہویاں قینچی مار کے میرے لالے نی ٹنگ بھن دِتّی ہئی۔ میں بہوں ہنھ پیر مارے، پر شیرے نیاں کھاکھاں توں روپے نا نوٹ سانگی نڈھے نی پُونڈی نال اُٹھنا نہ وکھ سکاں۔ میں اپنے بالکل ساہمنے کھلتے ہوئے اپنے ٹُرے والے نا موڈھا دبایا:

"شیرا کِتھے اے جی؟"

"اوہ ساہمنے۔ کھلتا ہویا اے اپنی ماؤ نا خصم۔ پٹا بہی پچولا پایا ہویاس۔"

مَیں اجلا پٹاپٹی چولے وچ اُس ماؤ نے خصم آں نہیں سیان سکیا ہیاں کہ میرے سجّے کھبّے پچوں بہوں ساریاں آوازاں اکٹھیاں آئیاں۔ اوہ سارے لوک شیرے نیاں کنواریاں نال اپنے اپنے رشتے پئے جوڑنے ہئے۔ وت رکن من شروع ہو گئی۔ رنگ وچ بھنگ پے گئی۔

پڑے وچ دوئے لچکیلے نڈھے اُسی طرح واری واری پئے گانے ہئے تے اوہناں نے ہر ٹُھمکے تے فریاد نی

آنی ہئی ۔

”ویل ۔۔۔ ویل ، لکھ نی ویل ، ہنیرے ناجے باجے نی پنجاں واریاں نی ویل ۔۔۔۔ ہکی روپے نی ویل ۔“

کھلتے ہوئے بلنی مشال والے سانگی اُستاد ہوریں نا نوٹ اپنی پگڑی وچ رکھنیاں ہویاں ہک واری وت ”ہلہ“ بھری :

ـــ

سرمہ تے دنداسہ مستی ، ہونٹاں تے لگانی ایں
آکھنا ہیوی عبدالکریما ، جھلئی ملکھوں کیوں گمانی ایں

میں گلی نے ہنیرے چوں اگے نکل کے چاننے وچ وینا چاہنا ہیاں ، کیہ پتہ پٹاپٹی بوچلے وچ شیرا تاجے باجیا نظری پئے ونجے ۔ برے میں اجلا اگے نکلنے نا راہ ہی پیا لبھنا ہیاں کہ کسی میرے کالر وچ ہتھ پا کے ماںہہ پچھے چھک گھدا ۔

اوہ مسکینا ہیا ۔ ہنیرے وچ اُس نے چمکنے شاہ کالے مہاندرے تے شیطانی مسکراہٹ ہئی تے اوہ تھر تھر پیا کمنا ہیا ۔

”میرے پچھے پچھے آ ۔“ اُس کُھس کُھس کیتی ۔

اُس نی جیبھ رواں نہیں ہئی ۔ اوہ لمے لمے قدم جانا ہنیری گلی نے اندر لیہہ گیا ۔

سانگی اُستاد چار پینے توں بعد اُدھالے والا مشہور

کبت شروع کر دتا ہیا ۔ نچنے والے نڈھیاں نیاں کنڈاں تے وجنے چھڑے نے پٹاکے نی ”ٹھاہ ٹھاہ“ گرائیں نے باہر وار جمے ہوئے کالے شاہ ہنیرے تک نکل گئی تے اُس توں بعد لوکاں نے ہاسے نی واز ہئی

ہُن باقاعدہ بارش شروع ہو گئی ہئی ۔

”ہویا کیہ اے ؟“ میں مسکینے نا پچھ لگ رکھ کے پُچھیا ۔

”بس نکل آ مرزیا ۔۔۔ توں نہیں جاننا ایں ۔ اج خون خرابا ہو کے رہسی ۔ تاجے باجے خالی ہتھ نہیں آئے ، ہر ہکی نے ڈب وچ طمانچہ ای ، تے اپنے گرائیں نے مرزے نی ڈاڈھی تیاری پچ اُن ۔ بس جھٹ گھڑی نی دیر اے ۔ ہکی دُوئے آں ڈاہ کے رکھ دیسن ۔ اج کُجھ ہو کے رہسی آ ۔ مرزے ، توں دُشمن داری والا ایں ۔ بس نکل آ ۔“

میں ڈھینا گرنا مسکینے پچھے ٹرنا رہیاں ۔ میں آپ کجھ چر پہلوں کڑکتی بجلی نے چاننے وچ ، دربار نے پچھے اندر کوٹ توں آون والے اپنے رشتے داراں نے ہتھاں وچ چادراں وچ لویٹیاں ہوئیاں برچھیاں تکیاں ہیاں ۔

اسی دوہے گلی نا لما چکر کٹ کے حضرے والے رستے تے پئے گیاں ۔ ہُن گراں ہک پاسے رہ گیا ہیا تے ساہمنے کچے رستے نے ناوں نال ڈھنا نے ٹھہرے ہوئے

پائیئے پچ سُرمہ سلائی والی بارش ہوئی ہئی پئی۔ حُضرے نے چوّاں پاسے وسدی ہوئی ساراں پچ پانی پینڑے نی وازاں نال دربار دائیوں آنی ڈھولکاں نی واز تے گھنگرواں نی چھم چھم پناہ پئی لبھنی ہئی۔ ہُن مینھہ اپنے زوراں وچ ہیا۔

اسی پینیاں تک چکڑ وچ ٹُرنے رہے۔

"یار ۔۔۔۔ توں شیرے آں تکا ہیا؟"

"ہاں"۔ مسکینے اوہجوں ای کمنیاں کمنیاں جواب دِتا۔

"مرزیا ۔۔۔ خُدا نی قسم اے، اُس نیاں اکھیاں وچ خُون لتھا ہویا ہیا تے اُس نیاں ڈولیاں نیاں مچھیاں تڑفنیاں ہیاں پئیاں۔ میں آپ تکا ہیا۔ میں وت اوہ اوتھوں اُٹھ کے باہر نکل گیا ہیا۔ میں اُتھوں ای اندازہ لگا گھدا ہیا کہ اج کُجھ ہو کے رہسی اے"۔

میرے اگے اگے مسکینا لمے ڈگ بھرنا ٹُری وینا ہیا۔

اُس نے چکڑے پچ ٹُرنے نال "پیچاک، پیچاک" نی آواز تے اُٹھنے چھٹے، میرے موڈھیاں توں رگیاں تک چکڑے نا لیپ پئے کرنے ہیئے۔ جھاں سُرمے سلائی والی تیز بارش دھونی

وینی ہئی۔

"مرزے، یار سال یاد ای، ایہناں ہی دیہاڑیاں پچ شیرے کُمہار نی بھینڑوں نا اُدھالا ہویا ہیا۔ تاجے باجے والیاں لمی کوڈی دچ بھی مار کھادی ہئی تے نک بی کٹوا بیٹھے ہیئے۔ برے یار، اِس واری تاجے باجے بڑی نیاری نال آئے دِن۔ مانہہ تاں لگنا اے کا مے اپنی اوقات بُھل گئے ن ۔۔۔۔۔ شیرا اپنی بھینڑوں نے اُدھالے نا بدلہ گِنسی اے"

میں اُسی طرح ٹُرنیاں ٹُرنیاں "ہاں ہوں" پئی کیتی۔

اجلا اسی جرنیلی سڑکاں واں نہیں چڑھے ہیاں کہ اُتے نلے "ٹھاہ ٹھاہ" نیاں تیز آوازاں چوّاں پاسے جمی ہوئی ہنیرے نی چادراں واں چیرنیاں ہوئیاں نکل گئیاں۔ ایہہ سانگی اُستاد نے ہتھے پئے ہوئے چمڑے نے پٹے نی آواز نہیں ہئی۔ ایہی لگنا ہیا، جیویں طمانچہ چل گیا ہووے۔

"مرزے، سانگی نڈھیاں نے کنڈاں نا کمال کیتیا ای۔ ہر پاسے "ٹھاہ ٹھاہ" کرا دتی نا"۔

میرے اگے اگے ٹُرنے مسکینے گل ہک ای وار وت چھوہی۔

"یار کدھرے گڑ بڑ نہ ہو گئی ہووے - ایہہ طمانچے نی آواز لگنی ہئی۔"

"ہو سکنا اے - میرے یار ، لڑائی نی بُنیاد پینیاں ای دیر لگنی اے۔"

"بُنیاد کس گلاں نی ؟ کوئی گنجایش رہ بی گئی اے۔"

"کجھ پتہ نہیں چلنا یار - اج اسی پئے سمجھنے ہیاں کہ وِگڑی نا ویلا ہوسی ، پر اے پتہ لگا کہ شاماں پئے گئیاں - بانگاں اساں نہیں سُنیاں - گھراں وِچ کوئی جھٹ ہک پہلے دیہوں ڈُبیا اے ...... چنگیاں بھلیاں ٹکیاں ہوئیاں شیشیاں بی اوپریاں اوپریاں پئیاں لگنیاں۔"

مسکینا چُپ ہو گیا۔

اسی ودھیے جرنیلی سڑکاں تک آ کے رُکی پُلی تے بہہ گئے تے چُپ نا گھیرا ہر پاسے ودھنا رہیا۔ پُلی نے تلے وگنے پانیئے نے شور وچ دُوروں آنی ڈھولکاں نی تھاپ سُنائی دینی رہی۔

اساں داں اُٹھے بیٹھیاں بیٹھیاں زمانے لنگھ گئے۔ ہک ویلا آیا کہ ڈھولکاں نی تھاپ نی سُر وِگڑ گئی۔ تے سیکراں نال ٹکرانے پانی نی سرگم رہ گئی۔ وت پُلی نے دوہاں سریاں تے چاننا ہویا تے

سامھنے دربار نے اُچے جھنڈیاں نے پچھے بجلی چمکی تے گرائیں والیوں آنی ہک مشکی گھوڑی اساں دوہاں نیاں اکھیاں وِچ ٹھہر گئی۔

میں تکیا کہ گھوڑی تے پٹا پٹی چوغے والا بندہ اکڑا ہویا ہیا تے اُس نے لکے وِچ پچھوں آئی ہوئی ہک زنانہ بانہہ ہئی۔

میرے خیال نی تصدیق مسکینے کر دتی - پر اے شیرے نے پچھے لشکنی گھوڑی نے کون ہئی ... اسی نہیں پچھان سکے۔

جرنیلی سڑکاں تے آون توں بعد ، گھوڑی نیاں ٹاپاں نے نال اُٹھنیاں چنگاریاں اساں دوہاں تکیاں - پٹا پٹی چوغے نال لوپیٹیا ہویا زنانہ وجود نال گھدیاں ہویاں شیرا اکبار ہوا ہو گیا ہیا - اُس نی مشکی گھوڑی نیاں ٹنگاں وِچ کمانیاں لگیاں ہوئیاں ہیاں تے اُس نا پٹا پٹی چولا جھنڈے وانگوں پھڑکنا ہیا - ایہوں لگنا ہیا جیوں اوہ کُبھر سمان آں تنبیاں سمیت لاہ سٹسی۔

اساں جرنیلی سڑکاں نی پُلی تلے ہک عمر گذار سٹی ہئی۔

مَیں مسکینے نے سِرے تے چمکنے چاندی والاں واں تکیا ۔

"یار ، مسکینے ، اسی تاں بُڈھے ہو گئے آں "

اوہ شیطانی ہاسا ہسنا رہیا ۔

وت اسی بُڈھیاں وانگن ٹُرنے ، اپنے اپنے سِرے تے چاندی والاں نا بوجھ چایاں ، گوڈیاں تک چکڑے پچوں لگھ کے گرائیں والے رستے تے پے گئے ۔

اگلے دیہاڑے ، گرائیں وچ کسی جاگھاں بی اساں راتی نے اُدھالے نی گل نہیں سُنی ۔ کسی وسیاکہ مریں نے للکریاں نا تاجے باجے والیاں کوئی جواب نہیں دتا ، تے شیرا کُمھار اپنے گوڈیاں وچ سر دے کے بیٹھا رہیا رہیا ۔ بے غیرتے کیہ جواب دیون سا ۔

میں اپنے برف پروٹے اُتے چا کے بُڈھیاں اکھیاں نال مسکینے آں تکیا ۔

"مسکینے ، ایہہ تڈھے کیہ دسنے وُن "

"مرزے ، کدی ایہجوں بی ہونا اے کہ باہر دوپہر ہووے تے اسی سمجھاں شاماں پے گئیاں "

مسکینے اپنی ڈسکھی ہوئی واژاں پچ جواب ...

قصّہ کہانی

مُکنی گل ای اے کہ مَیں کدے بی اُدھار گھِن کے واپس نہیں کیتا ۔ میرا خیال ہیا اُدھار گھِدا ای اس واسطے وینا اے کہ واپس نہ کیتا جُلے ۔ میں پچھلے پنجاں سالاں نی بیکاری نے دِناں وچ اتنا اک اُدھار گھِن چُکا واں کہ واپس کرن تے آواں تاں اگلے پنج سال جُھکھا بیٹھا رہواں ۔ برے اج میں ستاہراں روپیاں نا منی آرڈر بھیج کے دو سال پہلوں کھاوے ہوئے اُدھارے کھانے نا بل ادا کرنا چاہناں ۔ صرف ہک بل جس نا کدے کسی نہیں پچھیا ۔ برے جس ماتھہ ہر ویلے اپٹھا لٹکائی رکھا اے ۔

ہُن اُس ہوٹلے نا پتہ ماتھہ پوری طرح یاد نہیں ۔ تہیا ، برے ہیں ای جاننا کہ ایہہ پیسے اُساں پوہنچ ویسن ۔ میرے

بیہا ضیعتیں، بندہ اُس نے پیسے نہیں مار سکا تاں ہور کوئی نہیں
مار سکدا۔

دو پہلوں اس شہر چوں آئیاں۔ آخری دیہاڑے، کاؤنٹر
تے پئے ہوئے رجسٹر تے دستخط کرنیاں، میں اُس نال
چھوٹھا وعدہ کیتا ہیا کہ گھار پوہنچنیاں ای سارے پیسے
بھجوا دیساں، تے اُس جواب دتا ہیا۔ او یرا میرے پیسے
کدھر نہیں ونیے۔ بے غم رہو۔ میرے ہوئے تاں آپے
پوہنچ ویسن۔

تے میں اس ویلے سوچیا ہیا۔ "توں بی بے غم رہو۔
میں کدے اُدھار واپس کرنے واسنے نہیں گھدا۔"

برے اج پہلی تنخواہ لبھی اے تاں اوہ یاد آیا اے۔
میں اپٹھا لٹکیا ہویا اس نا پتہ یاد کرناں۔

میں اپنے آپ آں اج پہلی واری اتنا کمزور پیا ویکھناں
میں اس تنخواہ چوں ہِک پیسہ بی اُدھار لاہنے پر ضائع نہیں
کرنا چاہناں۔ برے میں کیہ کراں میں بے بس آں تے
اوہ پیا آکھنا اے:

"یرا، میرے پیسے کدھر نہیں وَنیے۔

اج تنخواہ گھینے ویلے دستخط کرنیاں ماتھہ اُس نے
کاؤنٹر تے پئے ہوئے رجسٹر نے دستخطاں، وت ہِک
واری سرے نے بھار کر دتا اے میں اُس نے ہوٹلے وچ
اپنا پہلا دیہاڑا یاد کرنا واں۔

اس دیہاڑے کسی پاسوں روٹی نی ورک نہیں ہئی تے میں
اس شہر نا ماتر پُتر ہِکی ہِکی جیہی بند ہٹی نی مُہاٹھاں تے بیٹھیا
ہویاں اس ہوٹلے نے اندر باہر ہونیاں لوکاں واں پیا ویکھنا
ہیاں۔ ہمت نہیں پکھوں تے کیہ سوچ کے میں بی اندر وڑ گیا
ہیاں تے رج کے روٹی کھادی ہئی۔ بعد وچ چاء پی کے
میں آرام نال کاؤنٹر نے کولوں ہو کے باہر نکل آیاں۔ اس بی
پچھوں واز نہیں دتی۔ میں پورے ست دیہاڑے روٹی کھانا
رہیاں تے اُس جنے نے پُتڑے پر تایا تہیں۔

آخری دیہاڑے میں آپ ای کاؤنٹر تے کھلو گیاں۔ اوہ
ماتھہ کھلوتا ویکھ کے دُوئے پاسے ویکھنے آں لگ پیا---

میں گھار پوہنچنیاں ای سارے پیسے بھجوا دیساں۔

اوہ یرا، میرے پیسے کدے آپے پوہنچ ویسن۔

میں اُٹھے ہِکی سنگیے نال گل کیتی تاں ہس پیا۔ آکھن لگا:
"میں تاں تکاں پہلوں وساای نہیں ہیا کہ غریب نا بال
مارا ویسی۔ سچ پچھیں تاں ویلے بیویلے میں بی اُٹھوں ای پیا
کھاناں۔ برے یار لوک آکھنائے۔ اوہ اپنا کھادا پیتا جدوں
چاہوے رکھا گھنے۔

وت اُس ماتھہ ہِک کہانی سُنائی کہ ہوٹلے والے نا
ہکا پُتر ہیا، عُمر ہوسیں کوئی ستاراں اٹھاراں سال۔ بڑا
سوہنا--- اوہ گُم ہو گیا۔ پورے پندراں دیہاڑیاں بعد
شہر نے ہِکی بند مکانے چوں ہِک لاش لبھی، بالکل ننگی۔

شناخت کرنے تے پتہ لگا کہ اسی نا پُتر اے ۔ لوکاں نا ٹھاٹھاں مارنا سمندر ، جس وچ اوہ ہِکلا ، ہر بندے نے موہیں دائیں پیا ویکھنا ہیا ۔ کسی بندے اُس نی اکھی چوں اتھرو رُکہ نیاں نہیں ویکھا ہکا چُپ ۔

رولا پیا ۔ پُلس والیاں پچھ رگچھ کیتی ۔ اس توں پُچھا گیا کہ کسی تے شک آ گیا تاں دس ۔ اوہ آکھن لگا : "میری کسی نال دشمنی نہیں میں کِس تے شک کراں ؟"

کُجھ لوکاں واں اسی نے ہوٹلے تے کم کرنے والے ہِک بُڈھے نوکرے تے شک ہیا ۔ برے اُس نا ہکا جواب ہیا "میں کِس تے شک کراں ؟" اُس بندے تاں میرے پُترے آں اپنے ہتھاں دِچ کھڈایا اے ۔ ای اُس نی پیو نی جاگھا اے ۔ تُسی آپ دسو میں اس تے کیجوں شک کراں ؟

گل پرانی ہو گئی تے لوک بُھل بُھلا گئے ۔

اوہ نوکر چپ چُپ رہون لگا ۔ ویکھنیاں ویکھنیاں اُس نے سرے نے سارے وال چِٹے ہو گئے تے لوکاں چاۂ وینیاں اُس نے ہتھ کمن لگے ۔

ہِک دیہاڑے اوہ صبح ہوٹلے تے نہیں آیا ۔ شاہیں محلے نیاں بندیاں داں اُس نی کوٹھڑی چوں اُس نی لاش لبھی ۔ اس ہوٹلے نی ای چھری نال اپنی بگھی لاہ سٹی ہئی ۔ اس موتوں نے گواہ محلے نے رنگے رنگے دو بچے ہئے جیہناں نے

ساہمنے دیہاڑی دیے اس مرنیاں ، اقرار کیتا ہیا کہ ہوٹلے والے نے پُترے نا قاتل ہیں ای آں ۔

اس گلاں بڑے دیہاڑے ہو گئے ہیں ۔ ویکھ کے دسو میرے سرے نے وال چِٹے تاں نہیں پئے ہونے ۔ ہیں کمنیاں ہتھاں نال منی آرڈر رکھناں ۔

نِکے نِکے دُکھ

رات ہَولے ہَولے میرے توں اپنی چُنّی چھک گھِدی ہئی تے مَیں اُس چُنّی تھلوں تنگ مُننگا اُباسیاں گھِنّا اُٹھ کھلوتا ہیاں۔

مَیں پہلوں دس بیٹھا واں کہ ایہہ اج سویرے نی گل اے۔

مَیں اپنے سُوتری نے پلگھے تے پاسا پرتا ہیا، تے دھوانکھے ہوئے انڈرے نِیاں کدھیاں تے تقر کیتی ہئی۔ میرے پوانڈے دائیں گھُل مُکلی باری چوں سویرے نے تارے مانہہ اکھ ماری ہئی، تے چھپ گیا ہیا۔

اُس ویلے مانہہ ایہیوں لگا ہیا جیوں دھوانکھے ہوئے انڈرے پچ کوئی کھنگاری مار کے ہسیا اے۔

ایہہ اج سویرے نی گل اے - میں اُٹھ کے چوہاں
پاسے ڈٹھا ہیا ، پرے کوئی نظری نہیں آیا -

ایہہ کھٹکاری کس ماری ہئی - ایہہ ہسّن والا کون
اے بھلا ؟

میرے اندرے رنیاں دھوانکھیاں ہوئیاں کدھیاں میرے
توں ودھ کے حیران ہیاں -

میں دیر تک باری وچ کھلوتا رہیا ہیاں ، تے ساہمنے
رات نی رانی کدے اپنا سر سجے پاسے سٹنی ہئی تے
کدے کھبے پاسے - اوہ میری حالتاں تے ہسنیاں ہسنیاں
ڈھے ڈھے پینی ہئی تے میں حیران کہ ہُن میرے ای
ہتھے نے لائے ہوئے بُوٹے ، میرے تے کھٹکاریاں
مار مار ہسّن لگ پئے ن - کیہ ویلا آگیا اے -

میں اپنا سر دوہاں ہتھاں وچ نپ کے گوڈیاں بھار
اُتھے ای بہہ گیاں -

بہوں چر پہلے نی گل اے ، میں نکا جیہا ہیاں
تے میری ماء ماںہہ ساون ویلے اپنی سرے نی چُنی
میرے مُونہہ تے پا سٹنی ہئی -

اس چُنی رنیاں چربیٹھاں چوں اُس نے ساہواں نی
خشبو تے لوریاں نے ہُلارے میرے اندر ڈھیندے رہے
ہئے -

اوہ نیک بخت اپنی ہر اک لوری وچ ہواواں

نال ای گلاں کرنی ہئی -

کدھرے آکھنی ہئی ، تُسی ونجو ، تے میرے مُنے
نے اجی آں ونج کے آکھو ، کیہا ڈاڈھا تنگ کیتا ہویا
ای ، کدھرے پرت کے پھیرا پا ونجو -

پرے ہواواں ہیاں کہ چُپ چپیتیاں لگھنیاں رہنیاں ہیاں
...... ساریاں گلاں توں بے خبر تے بے پرواہ -

کدے کدے اس تے ساہواں نے ہُلارے ،
ماںہہ ہواواں نے رُولیاں گھولیاں وچ بدلاں نے وس
پا وینے ہئے تے میں اُس نے اتھرُواں وچ ڈُبنا ترنا
سوں رہنا ہیاں -

تے میرا اجی ، لام تے گیا ہویا ہیا -

ہواواں اپنے کولوں ای جھوٹھ سچ جوڑ کے میری ماء آں
آُسنانیاں ہیاں ، تے اوہ بھلی خوش خوش ، ماںہہ گھدی گھدی
کدے سچی کدھی توں نال والی آں واز مارنی ہئی تے کدے
کھبی کدّھی توں مبارکاں جھلنی ہئی -

اوہ ہواواں نال گلاں کرنی ہئی ، تے میں اُس نی چُنی
نے رنگے سیک وچ کدھرے ہس پینا ہیاں تے کدھرے
اوہ ہسنیاں ہسنیاں اکھیاں نے بدلاں واں ٹھم کے نہیں
رکھ سکنی ہئی ، تے میں ڈُبنا ترنا ، لاماں دائیں نکل وینے
نے منصوبے بنانا ہیاں -

ایہہ ہواواں بی کیہ ون - سارے زمانے نے اِکلاپے

ُرسمے تے نفرتاں گھدی گھدی کدے کدھر نکل وینیاں تے
کدے رکدھر۔ نفرتاں تے محبتاں نی پنڈ کھلی ہوئی ہئی اے۔

سیانے آکھنے ن کہ جدوں زمی تے کجھ نہیں ہیا۔۔۔
۔۔۔۔ پنکھ پکھیرو کجھ وی نہیں ۔۔۔۔۔۔ بندہ ہیا نہ
بندے نی ذات۔ ایہہ زمی، اگی نا آوا ہئی تے اس زمی
تے کئی سو سال تک مینہہ وسدے رہے ہیئے، تے ہواواں
چلنیاں رہیاں ہیاں۔ مدتاں تک ایہا کجھ ای ہونا رہیا ہیا،
تاں کدھر ونج کے اس دھرتی تے پھلاں نا تے ساویاں
پتراں نا موسم آیا اے۔ ایہہ ہواواں ای ہیاں جیہناں
کر کے وڈے مینہہ توں بعد راتو رات ہر پاسے پھل
کھڑ پیئے ہیئے۔

اس ویلے چھڑیاں ہواواں ای چلنیاں رہیاں ہیاں
تے تاں رکدھرے اس مٹی آں بولنا آیا اے۔
تاں کدھرے دھرتی تے آدم پہلی کھٹکاری ماری اے۔
اوہ ہسیا اے ایہوں لگنا اے جیوں اوہ بہوں دیر
تک ہسنا رہیا اے۔ تد ای تاں ساڈے ویلیاں وچ ہاسے
تک گیئن۔

سچی گل تاں ایہہ اے کہ ہر شئی نا آخر رک انت
اے۔

ہاسے تے مٹھے بولاں تا بی اخیر انت ہونا اے۔
اسی اپنے چنگے ویلے گذار بیٹھے آں۔ ہُن کیہ اے؟

اسی ویکھنے آں کہ ہواواں رنیاں واچھاں چیریاں ہوئیاں ن،
تے ساڈیاں رونیاں شکلاں ہواواں ہر پاسے ہاسا پایا
ہویا اے۔

میرے اجی آں بی جھٹ گھڑی ہسن بولن نا ویلا ہتھ
آ گیا ہوسی، ایہا نہ ہووے آ تاں میری ماء رنیاں لوریاں پچ
لام نے میداناں وائیں سدے نہ ہوون سا۔

میرا اجی، لام نیاں میداناں چوں پرت کے نہیں
آیا۔ اوہناں ہواواں وچ ای کدھرے رل مل گیا۔
کیں نکیاں ہونیاں کئی واری سنتیاں منتیاں یا ٹرنیاں
پھرنیاں۔ بہوں ہولا جیہا تھاپڑا اپنے موڈھے تے
محسوس کیتا اے۔

میرے اجی نے ہتھ ہواواں وچ رل مل کے بی
اوہ جیہے ای رہے۔

میری ماء آکھنی ہئی، ایہناں تھاپڑیاں نال کدھر ڈھے
نہ پویں۔

"ماہ"، جھلی نہ ہووے تاں، اپنے اجی نے
تھاپڑے نال میں ڈھے پیساں؟

برے ماںہہ کدھرے کدھرے ایہوں لگنا اے کہ ای
ہواواں ماںہہ چپ چپ ویکھ کے سارے جہان نے
ہاسے تے مٹھے بول میرے آسے پاسے ڈھیر نہ
لا دیون۔ تے میری کسے دیہاڑے اکھ کھلے تاں

ہر پاسے پھُل کھڑے ہوئے ہوون تے نمی نمی وا پئی جھُلنی ہووے ۔

میں اپنے سرے تے شملا رکھ کے اپنے گھر چوں باہر نکلا واں ۔ آبادی چوں کدھرے دُور نکل ونجاں۔ ایہناں اُچیاں نیویاں ماڑیاں تے دُور کھلو کے نگاہ پانواں ۔

آسے پاسے کوئی نہ ہووے تے دُوروں آنا ہک بڈھڑا مسافر میرے ساہمنے آن ڈھکے تے میرے کولوں پُچھے :

"کیوں بئی ، مسکینا اِتھے ای رہنا ہوندا ہیا نا ؟"

مَیں پُچھاں : "کون مسکینا ؟"

اوہ فٹ و فٹ آکھے : "میں جیہڑا لام تے گیا ہویا ہیاں ۔"

مَیں چُپ کھلوتا رہواں ۔

اوہ وت پُچھے :

"جوانا ، تیرے اجی نا کیہ ناں اے ؟ ----- ماشاء اللہ ، میرا پُتر تیرا ہانی ہوسی ----"

میں جواب وچ آکھاں :

"میری یادی وچ تاں کوئی نہیں ۔ اِتھے کوئی مسکینا نہیں رہنا ہیا ----- ہک نیک بخت ہئی ،

جیہڑی ہُن نہیں رہی ، اُس رنیاں لوریاں وچ لام نے میدا ناں دائیں سدے ہئے ------- ہُن اوہ نہیں رہی ۔

اوہ ٹُر پوے تے مَیں اُساں رچیک رچیک کے دساں :

"میرا ناں پُچھ ----- میرا ناں مینہہ تے دھُپاں اے ، میرے اجی نا ناں مسکینا ہیا ----- برے اوہ تاں اِتھے نہیں رہتا ہیا ----"

دستار بنّدی

اج نویں سردار نی دستار بنّدی ہئی ۔

راتی نے پچھلے پہر توں ، ساری آبادی وچ خوشیاں پیاں منائیاں وَینیاں ہیاں ۔

مُدتاں توں لوکاں نے مُونہہ مہانّدرے تے ، جیہڑا بردُل نا لیپ کر دِتّا گیا ہیا ، اوہ ہُݨ ہَولے ہولے پُنجڑ گیا ہیا ۔

سویرے جدوں ، مسیکنے آں ترمیتی جگایا اسے تاں اُس نیاں اکھیاں چوں لہو پیا تروناہیا ، تے سارا سربر جیوں تر ڑٹنا ہیا پیا ۔ وت بی اوہ ترپ کے اُٹھ بیٹھا ۔

اجلا دیہوں نہیں چڑھا ہیا ۔

نِمّے نِمّے چاننے پچ اُساں ترمیتی نے مُونہہ تے مُدبل

رونق نظری آئی ۔ چانننا ہولے ہولے ودھنا ہیا پیا ۔

مسکینے اُباسی گھینیاں ہویاں ، نال نی منجی تے سُتے ہوئے اپنے پترے آر نکیا ، جس نی چھاتی تے نویں سردار نیاں حمائیتیاں اپنا خاص نشان ملک دتا ہیا ۔

مسکینا ، ہر نویں سردار نا حمائیتی ہیا ، اس واسے اساں خوشی ہوئی ۔ بڈھڑی مائ اپنی منجی تے پاسا پرتنیاں ، تے کھنگھنیاں ہویاں سجری سویر نی پہلی گل کیتی :

" پُترا ، نیک شگن اے ..... کل راتی توں بدل بدل کٹھے ہوئے وین ۔ ساڈا تواں سردار ، خُدا اُس نی حیاتی کرے ، نیک بخت اے "

اُس اسمان آر نکیا تے جلدی جلدی تیار ہوون لگا ۔

" شام اے تے تُسی دُشمناں وچ گھِرے ہوئے او "

آبادی نے سبھ توں سوہنے جوان نی واز .... کدھروں دُوروں بئی آنی ہئی ۔ مسکینے سر چھنڈیا ، اس واسے کہ اوہ پرانی گلاں واں بُھل وینا چاہنا ہیا ۔

اُس بہوں سوہنے تے بھلے جوان نے خیال پر سارے سردار بکو ٹھک ہیئے ۔ اس کہ کے اوہ بہوں سوہنا جوان اپنے جیہاں سرپھریاں واں نال لا کے ساری ساری راتی گلیاں وچ گجنا پھرنا ہیا ۔

اوہ سارے سرپھرے ، چھیک چھیک کے اپنے خیال موجب سُتیاں ہویاں واں جگانے نا کم کرنے ہیئے :

" شام اے تے تُسی دُشمناں وچ گھرے ہوئے او "

اوہ سوہنے تے سرپھرے جوان ، آبادی نے وڈے میدان پر بھانبڑ بال کے سردار نے خلاف لوکاں وچ نفرت ودھانے ہیئے ، ایہجیاں گلاں کرنے ہیئے ، جیہڑیاں بڈھے چٹ کاپڑاں واں سمجھ ای نہیں آنیاں ہیاں ۔

برے ایہہ تاں بڑی پرانی گل ہو گئی اے ۔

اوہ سوہنے تے سرپھرے جوان ، وت نظری نہیں آئے ۔

سالا کجھ اوہجا ای رہیا ، برے ہک گل بڑی اوپری جیہی ہو گئی ۔ پرانے سردار ، کیتا کیہہ کہ اپنی دستار تے تلوار نویں سردار نے حوالے کیتی تے آپ اللہ اللہ کرن لگ پیا ۔

مسکینا ، تیار ہو کے باہر نکلیا تاں اُس نی اپنی چھاتی تے بی نویں سردار نا خاص نشان پیا چمکنا ہیا ، تے ہتھ وچ کئی سو سال پرانی کھونڈی ہئی ، جیہڑی ہکی زمانے پر ، اژدہا بن کے وڈیاں وڈیاں بلاواں کھا وینی ہئی ۔ برے ہُن ایہہ معجزہ کُھس گیا ہیا ، اس واسے کھونڈی نے دوہاں پاسے ، لوہے نی شام چڑھا دتی گئی ہئی ۔

مسکینا ، سرسٹ کے آنا ہیا پیا۔

جدوں اوہ ، وڈے گھار کول پہنچیا تاں اُس تکیا کہ بہوں سارے مزور اکٹھے ہوئے وئے ہیئے۔

مسکینے بیڑی آں اگ لانیاں ہویاں ، اوہناں کوں سویرے سویرے مُونہہ جوڑ جوڑ کے پھُس پھُس گلاں کرن نی وجہ پُچھی۔ سارے مزُور ہک زبان ہو کے بولے:

"سرکار میری ---- وڈے گھار آں سجانا ایں ، راتی ڈیوے بی بلسن۔"

مسکینے اوہناں مزوراں نیاں اکھیاں وچ مشالاں بلنیاں آپ ویکھیاں ، تے مزوراں واں اُس نے مُونہہ تے رنگلیاں پینگھاں پیینیاں نظری آئیاں۔

گلی چوں لنگھنیاں لنگھنیاں ، اُس تکیا کہ ڈھکی تے چائے نے کھوکھے چوں ہکی بد شکلے بندے باہر جھاتی پائی ، تے آکھن لگا:

"سرکار میری ---- راتی ، وڈے گھار ، سارے گرائیں نیاں کنواریاں کُڑیاں کھیوے نے ڈیوے بال کے دُعاواں منگسن تے جھکیاں وچ روٹی ونڈیسی۔"

مسکینے ، خیالاں ای خیالاں وچ پیڑاں وگانے جھکیاں تے زورآوراں واں کھپ پانیاں تے گھسُن مُکّی ہونیاں تکیا۔

اُس بد شکلے ہور بی بہوں کُجھ وسیا۔ مسکینا اگے ودھ آیا۔ راہے وچ اُساں ایہجے بہوں سارے بندے ٹھکرے ، جیہڑے خوشی نال نچنے پھرنے ہیئے۔

مسکینے آں نویں سردار نیاں بہوں ساریاں گلاں یاد آئیاں جیہڑیاں اُس آپ ، وڈے میدان وچ مشالاں والیاں جواناں تے گرائیں نے چٹے کاپڑاں واں سُنائیاں ہیاں۔

کُجھ ای چر پہلوں ، اس ہکی مزورے نی نکی بیبی مشوُم کُڑی آں دوہاں ہتھاں نال اُتے چا کے پیار کیتا ہیا۔ نکی کُڑی پاٹا ہویا چولا پایا ہویا ہیا ، جس چوں اُس نیاں پسلیاں گِنیاں ونج سکنیاں ہیاں۔

نویں سردار ، لوکاں نے اکٹھ وچ کھلو کے وگڑنے ہوئے مُونہہ مہاندریاں نی گل کیتی تے لوکاں نال مشورہ کیتا کہ کیہ کریے جے لوکاں نیاں شکلاں تے رونق آوے۔

ہر پاسوں رلیاں ملیاں وازاں آنیاں رہیاں۔ ہر کوئی اپنی پیا ٹھیلنا ہیا۔

برے جلدی ای سردار نے مہاندرے تے وٹ پیے گئے ، سردار ہوراں ، جلال وچ آ کے اپنا ہتھ اُچا کیتا تے آکھیا:

"ایہہ وڈا تے اوکھا کم اے ، مانہہ آپ مراقبے وچ بہنا پیسی ۔"

پہلوں تاں سارے بندے تریہہ گئے ، پر اُس توں بعد کنّاں نیاں تاکڑیاں پھاڑ دیون والا شور پے گیا ۔

لوکاں اپنے سرے ریاں پگاں لاہ لاہ کے اسمانے دائیں وگاہ ماریاں تے اُس توں بعد آپے وچ گھسن مُکّی ہو گئے ۔

وت کدھرے جا کے نُورانی شکلاں والیاں بزرگاں کھلو کے سردار نے چوگردی منتر پڑھ پڑھ کے سردار نی لمّی حیاتی نی دُعا منگی ۔ بہوں سارا ہرمُل دُھکھایا گیا ، جس نی خوشبو دُور دُور تک کھنڈ گئی ۔

اس اِکٹھ توں مُڑنیاں ہویاں ، مسکینے آں بہوں سارے وسرے ہوئے گاون یاد آئے ، تے لوکاں نے اسمان دائیں اُٹھے ہوئے ہتھ ۔ حریان بچیاں نے مُونہہ تے بُڈھیاں ٹھیریاں نیاں خوشی وچ اتھرو کیرنیاں اکھیاں ، جیہناں واں گھڑی گھڑی بُڈھڑے ہتھ اپنے موڈھے رنیاں میلیاں چادراں نال پیئے پُونجھنے ہیئے ۔

راتی ویلے جدوں مسکینا گھار پرت کے آیا

آبادی نے تنگ جتے ہنیرے جیہے بزار وچ بڑا رونق میلہ ہیا ۔ نکے نکے ڈیوے ہر پاسے پیئے بلنے ہیئے ، تے لوکاں نی ہکی لمّی جیہی قطار وچ روٹی پئی وَنڈینی ہئی ۔

گھار وچ ڈیوے نی نمی نمی لو وچ مسکینے نی بُڈھی ماؤ ' کلام پاک ' آں بڑے سوہنے ریشمی کپڑے وچ پئی لویٹنی ہئی ۔

مسکینے آں ماؤ دسیا کہ ذرا ٹھہر کے اوہ وڈے گھار ویسی تے جیون جوگے نویں سردار آں ایہہ خُدا نا کلام پہنچا آسی ۔

اج مسکینے پہلی واری اپنے گھار اتنی راتی تک اپنی نِریتی پُیتڑے تے ماء ہوراں واں جاگنا تکنا ہیا ۔ روٹی کھا کے اوہ گھروں باہر نکل آیا ۔

اچن چیتے اُس نی نظر پرانے سردار ہوراں تے پے گئی ، جیہڑا عام جیہاں پیڑیاں وچ ہیا ، تے لوکاں واں روٹی پیا ورتاتا ہیا ۔

وڈے گھار مرداں واں وینے نی اجازت نہیں ہئی ۔ گرائیں نیاں کنواریاں کُڑیاں رانگلے پیڑیاں وچ دُعاواں پئیاں منگنیاں ہیاں ۔ ساریاں نے ہتھاں وچ بلنے ڈیوے ہیئے تے لوکاں نا ہک اکٹھ ہیا جیہڑا اوہناں دائیں تک تک کے ہتھاں نے انگوٹھے پیا چُوپنا ہیا ۔

مسکینا اپنے من نی لہر وچ ، آبادی بچوں ذرا باہر نکل آیا۔

ہُن اوہ ہکّی کچّے راہ تے پیا ٹُرنا ہیا۔ ذری ذری واء پئی جھکنی ہئی تے سرہوں نا ٹھاٹھاں مارنا سمندر اُس نے چواں پاسے دُور دُور تک اُٹھنا ڈھینا ہیا پیا۔

اُس مڑ کے پچھے تکیا۔ نِمّی نِمّی روشنی وچ ساریاں آوازاں ڈُب گئیاں ہیاں۔ فر پتہ نہیں اُس نے دلے وچ کیہ آئی اے کہ پرت پیا تے لمّے لمّے قدم چاتا وڈّے گھار دائیں ٹُر پیا۔ وڈّے گھار نے پچھلے پاسے چپ چپیت ہئی۔ کنواریاں کُڑیاں رنیاں واڑاں تے اوہناں ہر بھریاں نیاں چیکاں ، رلیاں ملیاں ہوئیاں ہیاں۔

مسکینا وڈّے گھار نی کدھ تڑپ کے اندر چلا گیا۔

اُس تکیا کہ ہنیرے وچ کوئی ہِک وجود ، دُوئے وجود توں وکھرا ہویا اے۔

لمّی گھا وچ بیٹھی ہوئی ہِک جوان کُڑی لمّے لمّے ساہ پئی گھینی ہئی۔

مسکینا ودھ کے اگے آیا ، فر ڈر کے پرت پیا۔ راتگلے پیڑیاں وچ جوان کُڑی ہئی تے اُساں ساہ

چڑھیا ہویا ہیا۔ اُس نے ہوٹھ پئے کمنے ہئے۔

مسکینا ذری ہِک دیر کھلوتا رہیا ، فر اُس نا جی کیتا کہ وڈّے گھار دائیں جاون والے اُس دُوئے وجود آں ونج پنے ، برے اوہ پتھر نا ہو کے رہ گیا۔

اُس دُوئے وجود آں اُس پچھان گھدا ہیا---

---اوہ نواں سردار ہیا۔

رات ——— رہک

اُس آبادی وِچ ازلاں توں ہنیرا ہیا۔

چواں پاسے، وڈے تے گھنے کوانہہ ہیئے، جیہناں نی آوازاں نے شرلاٹ اُٹھے نے ماحول آں ڈراونا بنا دتا ہیا۔

آبادی نے وسنیک اُس ڈاڈھے ہنیرے وِچ اپنا ساہ گھٹینا محسوس کرنے ہیئے۔ ہولے ہولے اوہناں نے مُونہہ مُہاندرے پیلے پئے گئے، تے ہتھ پیر شل ہوون لگے۔ بڑے اوہ جینا منگنے ہیئے۔

اُس گھُپ ہنیرے وِچ، جھتے ہتھے آں ہتھ سُجھائی نہیں دینا ہیا، جیاتی نا کاروبار جاری ہیا۔

لوکاں اپنے گھراں تے بزاراں وِچ نکے نکے ڈِیوے بال گھدے ہیئے۔ بزارے رنباں دکاناں تے گھار، اُجاڑ

قبرستاناں آر ہیئے ، جیہناں نے مجوُر ، جیوں تیوں اپنی رکھی نے دیہاڑے پیئے پُورے کرنے ہیئے ۔

گل مخلُوق ہکی دُوئے کولوں ڈرنی ہئی ۔

ایہجوں تاں ہکی دُوئے کولوں ڈرن نی کوئی وجہ نہیں ہئی ، برے اوہ سارے بڑیاں اوپریاں فکراں پچ ہیئے ۔

ہکی دوئے نال گلاں کیہ کرنے ہیئے ، گوشے کرنے ہیئے ، تے گل کرن توں پہلے ڈیوے نی نمی لو وِچ ہکی دُوئے نیاں شکلاں جنگی طرح پچھان گھینے ہیئے ۔ متے کسے نرییئے بندے تک گل پہنچ ونجے تاں کوئی مصیبت بن کھلووے ۔

سبھے اپنے گھراں پچ بچیاں واں ہولی ہولی گل کرن نی تلقین کرنے ہیئے ۔ اوہناں ساریاں ، گھراں نیاں کدھیاں تے وڈے وڈے اشتہار ٹنگے ہوئے ہیئے ۔

”کدھیاں نے بی کن ہونے ن“

”اُچی واز وِچ بولن تے مصیبت تُساں تے ای نہ آسی ، سارے گھرے پچ مصیبت اُٹھ کھلوسی“

اُس آبادی نے بُڈھے چِٹے کابڑ ، جیہناں بہوں پہلوں اس اُجاڑ جاگھاں پچ پہلی مسیت بناون نا خواب تکیا ہیا ۔ ہُن پشیمان ہیئے ۔

ہویا کیہ کہ اوہناں اتھے آباد ہوون ویلے خیال کیتا ہیا کہ دیوں اپنا رستہ بدل گھنسی تے اس بھاری جاگھاں پچ بی چاننا

ہو ویسی ۔ برے ہُن اوہ اس ازلاں نے ہنیرے توں اک کے پچھتانے ہیئے ، تے اپنے اندراں پچ چھپ چھپ کے رونے ہیئے ۔ اوہناں رنیاں مریاں گل گھوٹو وازاں پچ وین ، راتی نی چُپ چڑانگ پچ دُور دُور سُنینے ہیئے ۔ مدتاں توں رون والے اس گلاں نا خیال رکھنے آئے ہیئے کہ آبادی نے دوئے وسنیک اوہناں نی وجہ توں اوکھے نہ ہوون ۔ برے ہُن ، اس ازلاں نے ہنیرے تے ہُماں توں اک کے کدی کدار کوئی ہک ادھا بندہ گلا پھاڑ پھاڑ کے چیکن لگ پیندا ہیا ۔

”چاننا ...... چاننا ....“

چُپ نی چار دیواری ترُٹنی ہئی تاں لوک ڈرے نال کمن لگ وینے ہیئے ، اس کر کے کہ ہُن عذاب پُھٹ پیسی ۔

ایہہ خیال کر کے ای چیکن والا بندہ مر وینا ہیا ۔

کُجھ دیہاڑیاں بعد جدوں اُس نا مُردہ خراب ہونا ہیا تاں اُس نی بخشش واسے دُعا کرنے ہیئے تے اُساں عزت احترام نال دبنے ہیئے ۔

اُس نی قبراں دائیں ہتھ کر لوک قسماں کھانے ہیئے ، تے اپنے پیاریاں واں اُس تے بھیڑے انجام توں ڈرانے ہیئے ۔

جدوں ساون نی پہلی کنی پینی ہئی تاں آبادی نا ہنیرا ہور ودھ وینا ہیا ، برے ادہا دیہاڑے ہونے ہیگے جدوں

لوک مُدتاں بعد آپے وچ ہس بول گھِینے ہیئے ۔

موسم نکھرنا ہیا تاں چھتاں تے پُھل کِھڑنے ہیئے ۔

کُڑیاں سُرمہ دنداسہ کر کے اپنے اپنے ماہیے نے گاون گانیاں ہیاں ، تے اپنے منگیوے نال کڈھنیاں ہیاں ۔

برے ایہہ سارا کُجھ تھوڑے دیہاڑے ای رہنا ہیا رُتاں بدلنیاں ہیاں تے وت اوہا ہنیر ۔ ۔ ۔

وت لوک اپنیاں پاٹیاں اکھیاں نال ایہجے نظارے تکنے ہیئے کہ اوہناں نیاں جیبھاں تالُواں نال جُڑ وینیاں ہیاں تے بُڈھڑے چٹ کاپڑ خیالی شہراں نے خواب تکن توں بی رہ وینے ہیئے ۔

لمیاں مُدتاں ، اس آبادی نے وسنیکاں کُجھ ایہجے چکر وچ چکرا کے عُمراں گال دتیاں کہ ہلی نہیں تے سلی نہیں ۔

اوہ ایہجے اسمانی تارے ہیئے جہڑے ترُٹنے ہیئے تاں اپنے پچھے لمیاں لیکاں چھوڑ وینے ہیئے ۔

اُس نہ مکّن والی رات وچ ، چند ہک سیانے تے نیک لوکاں اسمانی صحیفے آپو لکھ لکھ کے ہنیرے نیاں وسنیکاں تک پہنچائے ۔ تد لمیاں مدّتاں بعد سارے ڈھینے گُڑھنے اکٹھے ہوئے تے اپنے ای وچوں چند جواناں واں اوہناں امام ضامن بدّھے ۔

جواناں واں متھیاں تے پیار دے کے دیویں آ لبھ کڈھن واسے گھل دتّا ۔

ساریاں دروازیاں نیاں مہاڑھاں تے کھلو کے پچھیاں تے تریمتاں اپنے ہتھ تے سرے نے پیچھڑے ہلا کے اوہناں واں خُدا نے سپرد کیتا ۔ جھُرڑیاں والے مُونہہ مُہاندریاں واں کسی ان ڈٹھے خوف ریاں لکیراں ہور بڈھا کر دتا ۔

بہوں دیہاڑے لگھ گئے ۔

گئے ہوئے نہیں پرتے ۔

مسافر ہوون ویلے اوہناں مُونہاں نے کٹورے بنا بنا کے تے چیک چیک کے ساری آبادی وچ چاننا کرن نا ذمہ گھدا ہیا ۔

اوہناں ریاں مُونہہ بولیاں بھیناں تے ماواں اوہناں واں یاد کر کر کے تھک گئیاں ۔

اوہ پُھل ہمُس گئے ، جیہناں نال سنّتاں سُہاگناں اوہناں واسے ہار بنائے ہیئے ۔ کنواریاں کُڑیاں شادی تے خواب تکنیاں تکنیاں بُڈھیاں ہو گئیاں تے بڈھیاں ماواں نا ایمان ، امام ضامن توں اُٹھ گیا ۔

رات ــــــــــ دو

جس گڈی تے ڈینی تے ہنری آئے ہیئے ، اُسی پچوں تریا سپاہی بی لتھا ہیا۔ اوہ لنگڑا کے ٹرنا گرائیں وچ پیا پھرنا ہیا۔ دو قدم چا کے ، کھل کے ، حیرانی نال ہر بجی چیز پیا ویکھنا ہیا۔

" ایہا ، انھا کا نا شہر اے ، ای اس نی زمی ایں ، اوہ اس نا اسمان ایں۔ ای سیمنا ایں جھتے لوک بین بنا کے کھلوتے اوین۔ اوہ لائبریری پئی نظری آنی اے۔ گرجا گھر ، سکول ، کھیلاں نا میدان تے اُس نے ساہمنے ایرانی دکان۔ ای سانتا کلارا آگیا اے ، تے اوہ گھر پیا نظر آنا اے "

سپاہی گھرے نے ساہمنے کھلتا ہویا ہیا۔

" اتھے ما جی ہوری ہوسن ، بلیس ہوسی تے ہومر تے

اُلی سس ۔ گوانڈھے وچ میری تے اُس نا پیو ابرینا ہوسن ۔"

اُس ہنیاں اکھیاں پچ اتھرو آ گئے ۔

"اتھاکا ، میریا وطنا ، میریا مٹھیا گھرا ۔۔۔"

گرائیں نی سیر توں اُس نا دل نہیں پیا بھریتا ہیا ۔

"اوہ بغیچہ پیا نظری آنا اے ۔ جس وچ نڈھے پیئے کھیڈنیں ، اُس جاگھاں قیدی ہوسن ۔"

اوہ ٹرنیاں ٹرنیاں دور نکل گیا تے اُس جاگھاں توں لکھیا رہیتے سپنگلر تے ہومر گیٹیاں پیئے کھیڈنے ہیئے ۔

ہنیرے پچ چنگی طرح نظر نہیں پیا آنا ہیا ۔ ہار جت آں بھل کے اوہ بس کھیڈنے ہیئے پیئے ۔

ہومر نی نظر سپاہی تے پیئی ۔ اُساں ایہجا لگا جیوں اوہ سپاہی اے آں پہلوں توں سیانتا اے ۔

اوہ کھیڈ بھل گیا تے سدھا سپاہیے کول آگیا ۔

"ماف کرنا ، شاید اسی پہلوں ہکی دُوئے آں ملے آں ۔"

"ہاں جی ۔" سپاہیے جواب دتا ۔

"کھیڈنا چاہو تاں میری جاگھاں آ ونجو ۔ برے ہُن ہنیرا ہو گیا اے ۔"

"جی نہیں ، تُسی کھیڈو ، میں بس وکھساں ۔"

ہومر سوچ وچ پے گیا ۔

"ای بی ہو سکنا اے کہ میں تُساں واں کدے بی

نہ ملا ہوواں ۔ تُسی اتھاکا وچ ای رہنے او ۔"

"میں اتھے ای نا ۔ اج ہی گھر واپس پہنچاں ۔"

"تے ہُن تُسی اتھے ای رہسو ، تُساں واں لام تے تاں نہ سدا دیسی ؟"

"نہیں ہُن ماہنہ فوج توں چھٹی مل گئی اے ۔ دو گھنٹے ہوئین میں گڈی توں لتھا واں ، ہُن تک گرائیں نی سیر کرنا رہیاں ۔ ساریاں جاتیاں پہچانیاں جاگھاں ہک واری وت وکھیاں ۔"

"تُسی اجے تک اپنے گھر کیوں نہیں گئے ؟ کدھر ایہجا تاں نہیں کہ گھر والیاں اپنے آنے نی خبر ای نہ دینا چاہندے ہوو ۔"

"میں گھر ضرور ویساں ۔ اوہناں واں اطلاع بی دیساں ۔ برے ایہہ سارا کجھ ہولے ہولے ای ہوسی ۔ اجلا تک تاں ماہنہ آپے آں یقین نہیں پیا آنا کہ میں واقعی اتھے پہنچ گیاں ۔ اجلا کجھ دیر پھرساں ٹرساں ۔ ذرا ٹھہر کے گھرے دائیں ویساں ۔"

اوہ ٹر پیا ۔ ہومر سوچی پے گیا ۔ کجھ دیر تاں سپاہیے آں وینیاں وکھنا رہیا پھر سپنگلر آں آکھن لگا :

"پتہ نہیں کیوں ، ایہجا لگنا اے جیوں میں اُساں سیانتاں یار سپنگلر ختم نہ کریے ۔ کھیڈنے تے دل نہیں کرنا ۔"

"ٹھیک اے ۔"

سپنگلر گیٹیاں سٹ دتیاں ۔

"میں کیہ کراں ؟ اوہناں کیہ دساں ؟ روٹی تے اوہ میرا

انتظار پئے کردے ہوسن ۔ یار، گھار کیہوں ونجیاں ؟ مَیں اوہناں نال
نظراں نہیں ملا سکدا، اوہ مانہہ ویکھنیاں ای تاڑ ویسن ۔ مَیں تاں
کُجھ نہیں وسنا ۔ بَرے اوہ سمجھ ویسن ۔"

"اجلا گھار نہ ونج ۔ کُجھ دیر اِتھے ای رہ، کُجھ وقت لگسی ۔"

دُوئے چُپ چاپ بینچ تے بیٹھے ہوئے ہیئے ۔ بہوں دیر بعد
ہومر آکھن لگا "مَیں کِساں پیا اُڈیکنا ہاں ؟"

"تُداں انتظار اے کہ اُس نے وجود نا جیہڑا حصّہ فنا ہو گیا
اے اوہ تیرے اندر بی مر ونجے ۔ اوہ حصّہ جیہڑا مٹی نال
بنڑیا اے تے مٹی ہو وینا اے ۔ تُوں مَونُو نا عذاب پیا
سہنا ایں ۔ اس واسطے اجلا انتظار کر ۔ ساہ نکلنے نا عذاب مک
گیا تاں تداں اپنا آپ بہوں ہلکا پُھلکا لگسی ۔ جدوں تک
زندگانی اے ایہجے عذاب آسن تے چلے ویسن ۔ برے
پچھوں پچھوں ویلا لگسی تیری رُوح آں نکھار ملسی ۔ زندگی
نی خُوبصُورتی نے نیڑے ویسیں ۔ برے ہس ویلے صبر کر کہ
جدوں گھر پہنچیں تاں نال مَونُو نا پرچھاواں نہ ہووے ۔
اسی اجے ایتھے بہہ کے انتظار کرساں ۔"

سپنگلر تے ہومر گھاہے نے وڈے پلاٹ تے بیٹھے
انتظار کردے رہے ۔ گھرے وچوں گاوناں نی واز پئی آنی ہئی ۔ دِلے
تے رُوحے آں تسکین پہنچان والے گاون چوہاں پاسے پئے لہراں
مارنے ہئے جیہڑی ترِمت سانہ پئی وجانی ہئی اُس نے مُونہیں تے
محبت تے شفقت نا نُور کِھلریا ہویا ہیا ۔ جیہڑی کُڑی نیاں انگلیاں

پیانو نے پردیاں تے پئیاں نچدیاں ہیاں، اُس نے دِلے وچ
معصومیت ہئی، خلوص ہیا ۔ گاون والے نی حلیم طبیعت، اُس نی
اوانہ توں جھلک مارنی ہئی ۔

رنکا منا ہُوں غور نال پیا سُننا ہیا ۔ اس رنیاں اکھیاں وچ ایہجی
چمک ہئی جیوں اُساں گاوناں نی سچائی تے پُورا یقین ہووے ۔

باہر گلی وچ دروازے نیاں سیڑھیاں تے ہک سپاہی بیٹھا
ہویا ہیا ۔ اوہ ہُنے ہُنے آپنے گھار پہنچا ہیا ۔ گھر---- جساں
پہلوں اُس کدے نہیں ویکھیا ہیا ۔ اندر اُس نے گھرے والے
ہیئے، جیہناں اوہ نہیں سیاننا ہیا ۔

اُساں ایہجوں پیا لگنا ہیا جیوں اوہ اپنے وطنے وچ پہنچ
گیا ہووے ۔ ای گھار اے تے ای اپنے پرائین ۔

اُلی سس اُساں وِچھ ویکھ گھِدا ہیا ۔ اُس اپنی بھینوں آں
دسا، تے ماؤ آں آکھن لگا :

"مانی ما ---- باہر سیڑھیاں تے کوئی بیٹھا ہویا اے ۔"

"اُساں اندر سد گھن ---- ونج ---- ڈرنے نی کوئی گل
نہیں ۔" بیس باہر آئی ۔

"اندر آ ونجو، تُساں، ماہئی سدنی اے ۔"

سپاہیے پرت کے کُڑی آں ڈِٹھا ۔

"تُوں بیس ایں ۔ میرے کول آ کے بہہ ونج ۔ مَیں
گھبرایا ہویاں ۔ میرے ہتھ پئے کمبدن، جھٹ اِک بہہ
ونج ۔"

کُڑی سیڑھیاں تے بہہ گئی۔

"تُسی کون او تے تُساں میرا ناں کیہجوں پتہ لگا اے؟"

"ماتہہ نہیں پتہ کہ ہیں کون آں۔ بڑے توں بیس ای ایں۔ میں، تُساں نی اماں واں سیانناں۔ تُساں نے بھراواں واں سیانناں۔"

"تُسی میرے بھراؤ مارکس آں سیانئے او؟"

"ہاؤ۔۔۔ تیرے بھراو ماں حیاتی بخشی اے، گھار دتاس، گھار والے دیس۔ اوہ ماتہہ بھراواں توں بی ودھ پیارا اے۔"

"اوہ کتھیں، تُساں نال کیوں نہیں آئے؟"

سپاہیے، مارکس نی دتی ہوئی مُندری کڈھی۔

"ایہہ مُندری مارکس تیرے واسطے بھیجی اے۔"

کُڑی چُپ ہو گئی۔

"لالہ۔۔۔ لالہ ہُن نہ آسی؟"

اُس کمنی وازاں وچ پُچھیا۔

"نہیں بیس، میں قسم کھاناں مارکس نہیں مویا۔ اوہ جینا اے۔"

ہومر ویہڑے وچ آ گیا۔ بیس دوڑ کے اُس نے کول چلی گئی۔

"ہومر اوہناں واں لالے ہوراں بھیجا اے۔ بہوں دیر توں ساڈیاں سیڑھیاں تے بیٹھے ہوئین۔"

کُڑی اندر چلی گئی۔

ہومر، ٹوبی جارج آں سیان گھدا۔

"تُساں نا ناں ٹوبی اے۔ بغیچے وچ تُسی ای ملے ہیو نا؟"

سپاہیے سر ہلایا۔

"پیشی ویلے، خبر پہنچ گئی ہئی۔ تار میرے بوجھے وچ پیا ہویا اے، دسو، ہُن کیہ کراں؟"

"ہومر، ای خبر غلط اے۔ تار آں پھاڑ کے سٹ چھوڑ۔"

ہومر بوجھے چوں لفافہ کڈھ کے اُس نے پُرزے کر دتے۔ وت کُجھ سوچ کے کاغذے نے ٹوٹے بوجھے وچ پا لئے۔

"ہومر، ماتہہ سہارا دے، مَیں آپے اُٹھ بی نہیں سکناں۔"

ہومر، ٹوبی نی باتہہ نپ گِھدی۔ یتیم، در بدر ٹوبی، ہومر نے موڈھے نا آسرا گھن کے اُٹھ کھلوتا۔

"ما۔"

ہومر نی واز وچ غمے نی رتّی تک نہیں ہئی۔

"ما، اسی گاون سُنساں۔ اج سپاہی پرت کے گھار آیا اے۔ اُس آں تیری آ، آکھو۔"

ساز وجنے آں لگ پیا۔

"میرا دل کرنا اے کہ کُجھ دیر اتھے ای کھلوتا رہواں۔" ٹوبی بولیا۔

ہومر تے ٹوبی نے مُہاندریاں تے عجیب طرح نی مُسکراہٹ کِھنڈ گئی۔

ٹوبی اپنے دِلے نے دُکھ آں چھپانے نی کوشش پیا کرنا ہیا۔

ہومر آں ہک اوپری جیہی تسکین محسوس ہوئی۔
میری گانا شروع کیتا۔

نکا الی سس باہر آیا تے سپاہیے نا ہتھ، ہتھے وچ گھن کے، اُس نے نال لگ کے کھلو گیا۔

گانا مُک گیا تاں، ماں جی، لبیس تے میری آ کے دروازے وچ کھلو گئیاں۔

ما جی ہوری چُپ چُپ کھلوتے ہوئے اپنے پتراں دائیں پئے ویکھنے ہیئے، جیہڑے ہُن دورہ گئے ہیئے۔ سپاہی وچکار کھلوتا ویا ہیا۔ اُس نے ہکی پاسے ہومر ہیا تے دُوئے پاسے اُلی سس۔

انجان سپاہی، جیہڑا موئے ہوئے پُترے نا سنگی ہیا، مُسکیا۔

ماں جی ہوراں نیاں اکھیاں وچ چاننا ہو گیا۔ اوہناں مسکرانے نی کوشش کیتی۔

اج اوہناں نا پردیسی واپس آیا ہیا۔ اوہناں نا مارکس گھرے دائیں پرتیا ہیا۔

ما جی ہوری اپنے تریہاں پُتراں گھن کے اندر چلے گئے۔

بُرج عقرب

ہٹی نے ساہمنیوں ہزارویں واری تکیاں، اوہ کھلو کے اندر نظر مارنا اے۔ چِٹّی وڈے گھیرے نی سُتھناں تے اوجا ای کُھلا چولا، گبروے رنگ نی چادر دونہاں موڈھیاں تو ساہمنے، تلے بدرنگی چپلی تے اگے نکلیاں ہوئیاں کالیاں موٹیاں گنگلیاں۔ گِچّی تے ہتھاں نا رنگ کالا، سرے نے وال کھچڑی، بیٹھے برت وانگر۔ بہوں ترٹا ہویا بندہ یاں نواں نبا ریا۔

مَیں فیصلہ نہیں کر سکنا واں۔

اوہ چواں پاسوں شفاف شیشیاں وچ کھلوتا، نرم قالیناں توں ہو کے اندر نا ماحول سونگھنا اے تے ساڈے ساہمنے کرسی تے بہتیاں ہویاں زور نال ڈکار مارنا اے۔ ساہمنے تے آسے پاسے شوکیس نے شیشے اوس نا پرچھاواں ہکی دُوئے آں

بھجنے نیں۔ بہوں سارے ٹکڑیاں وچ ونڈی کے بے چین اے۔
پاسا بدلنا اے۔ اسیں دوئے سوالیہ نشان، اُساں گھورنے آں تے گل شروع کرن وچ اُساں مناسب لفظاں واں ڈھونڈن وچ بدراہ کرنے آں۔ ”تُسیں اجازت دیوناں ہیں اتھے اُلٹی کر گھناں“ اسیں ہِکی دوئے آں ویکھنے آں۔ ”ایہہ میری مجبوری اے“

اوہ اطمینان نال ساہمنے پئے ہوئے شوکیس تے دوئے ارکاں مٹکا کے گچی تلے کر گھنا اے، رتی، مہنگی قالیناں تے اُلٹی کرنا اے۔ جگ مگ کرنے گہنیاں نے شوکیس نا شیشہ اُلٹی رنیاں چھٹاں بہن نال وھندلا دینا اے۔

میرا آڑی، دوڑ کے سارے شیشے نال بنے ہوئے دروازے نی چھٹنی اندروں لا کے CLOSED نا بورڈ باہر اُلٹ دینا اے۔

”بو باہر نہیں ونجی چاہی نی“ اوہ شوکیس تے جھکیا ہویا ساہ ٹھیک کرنا اے۔ اس نے بے حسابے ودھے ہوئے ٹکے، پچھے وال، میلی قمیضاں نے کارے تے پئے ہوئے ہیں۔ پچھے رنگے نی قمیضاں نالوں اوس نے وال بہوں پچھے ہیں تے تلے کالی گچی۔ میں جلدی نال گندگی تے گلابی رنگے نا کاغذ پا دینا آں تے قالیناں نے اوس حصے آں سنبھال کے کات تے چھٹی نال وکھرا کرنا واں۔

”اوہ کوئی اے“ میرا آڑی گلا پھاڑ کے نال والے اندرے نے پاسے ویکھنا اے۔ دروازہ کھلنا اے۔ ”ساریاں سد“

اوہ شوکیس نا سہارا گھن کے بانہواں نال متھے نا پسینہ پونجھنا اے۔ ساڈیاں نظراں اوس نی کُرسی نے نال تلے فرش تے

پئے ہوئے پراتے لکڑی نے بکسے تے جمیاں ہوئیاں۔

”راز“ اُس ویلے تک راز رہنا اے جدوں تک کسی دوئے تک نہ پہنچے، بہرحال۔ اوہ اپنے اندیسے دسنیاں ہویاں قمیضاں نے تلوں ہتھ پا کے وڈیاں نوٹاں نی ہک گڈی ساہمنے شوکیس تے رکھنا اے۔ ساڈے پاسے کھسکانا اے۔ ”کم بہوں استادی نا اے۔ بے فکرے رہو“ اسیں دوئے ای کاریگراں نی اواز وچ اواز ملانے آں۔ ”دراصل، وقت رہ گیا اے تھوڑا۔ میں بی بہوں مشکل نال کم پورا کیتا اے۔ ہُن تُساں واسطے تھوڑے دیہاڑے رہ گئے نہیں“ اوہ تلے ہو کے لکڑی نا بکس چانا اے تے ساہمنے شوکیس تے رکھ دینا اے۔ جیہڑی عبارت اوس تے درج اے، اوس نا اشارا لکڑی نے بکسے نے ڈھکنے تے اُبھری ہوئی جناتی زبان نی طرف اے۔

”ہُن اوس نی ضرورت بالکل نہیں۔ بس سونے وچ کھوٹ تے سائز وچ فرق نہیں ہونا چاہی نا“ کاریگر بہوں احتیاط نال مُٹھے نے نال لکڑی نے بکسے نے ہِکی ہِکی حصے نا ناپ کاغذے تے لکھنے نیں۔ اوہ قمیضاں تے تلوں ہتھ پا کے نوٹاں نی دوئی گڈی پہلی نے اُتے رکھنا اے۔ ”ہُن اساں کھولنا ہوسی، اندروں“ کاریگر ہِکی زبان وچ منمنانے نیں۔ ”دراصل بکسے نے اندر شیشہ لگا ہویا اے، جس نے تلے بہوں وڈا کالا اُٹھوہاں تیز چاننے وچ پریشان ہو کے اپنا ڈنگ زور زور نال لہرانا اے۔ وار کرنا اے۔ شیشے نا ٹکڑا پاسا اوس نے

زہر نال پہیلا پے گیا اے۔ ''ماف کرنا ہیں تُساں واں ایہس نے بارے پچ تاں دسنا ای بھُل گیا ہاں''۔ ''کوئی گل نہیں'' مَیں تلڑا ساہ اُتے تے اوہ اُتلا ساہ تلے بھیجنا اے۔ اٹھوہاں چونہاں پاسے وار کرنا اے۔ اوہ بکسے تے رہیواں ہویا، کُچھی پھرا کے آسے پاسے کھلوتیاں ہویاں کاریگراں تے نگاہ کرنا اے جنھے ہوائیاں پئیاں اُڈنیاں نیں۔ اوہ اپنا ساہ ٹھیک کرنیاں ہویاں اوس نا ہِک ہِک لفظ نوٹ کرنے نیں۔ ''بالکل ایہجا ای، اوس وزن نا اٹھوہاں۔ بس کھوٹ نہیں ہونی چاہیئی''۔ اوہ ساڈی طرف ویکھنا اے۔ ''نہیں تاں ماتہہ مجبوراً معاہدہ توڑنا پیسی''۔ ساڈیاں زباناں گُنگ ہو گئیاں نیں، جواب مونہیں نا اُتار چڑھا تے اکھیاں دیندیاں نیں۔ اوہ مطمئن ہو کے کُرسی تے جسم ڈھلا چھوڑ دینا اے۔ سارے کاریگر شیشے تے جُھکے ہوئے نیں۔ شیشے تے تلے تنگ جگہ وچ اٹھوہاں تیزی نال حرکت کرنا اے۔ ایہس نا وزن بہوں حد تک ودھ گیا اے۔ ''ذرا کاغذ پنسل تاں دیو''۔ کاریگر ہر پاسے توں ناپ رکھنے نیں اوہ کاغذے تے پنسل نال جلدی جلدی، لکڑی والے بکسے نے ڈھکنے تے لکھی ہوئی جناتی زبان توں بی اگے نی لکھائی لکھنا اے۔ ''ترے سال پہلوں جس بھوسی چوں اساں پیدا کیتا ہیا، اُس نا وزن اٹھ تولے ہیا۔ ایس حساب نال ہر روز نا وادھا۔ زہر نا نکلناں'' کاغذے تے حساب لانا اے۔ ''ایہہ، گھنو، وزنے پچ فرق نہیں

ہونا چاہیدا''۔ سارے کاریگر گڈی کاغذے وچ لوھیٹے ہوئے راز آں، نال والے کمرے وچ کھڑنے نیں۔ ''پرسوں شاہیں حاضری دلیساں، امید اے مایوس نہ کرسو''۔ اوہ لکڑی تے بکسے آں سنبھال کے مُسکنا اے تے اپنے گھرے نا پتہ فورتھ سٹریٹ N/277 کاغذے تے رکھ کے ساڈے حوالے کرنا اے۔ اسیں دوئے دند کڈھ کے، اُساں باہر تک چھوڑنے آنے آں تے واپس ہو کے نال والے کمرے وچ کاریگراں نے نال فتا، جمور، ہتھوڑی، آری، باکناں تے کات لے کے چمکنی تے جندری تے جُٹ ویتے آں۔ ساڈے ہتھاں نی چمڑی جبن پیپرا اے۔

دو دیہاڑیاں بعد ٹھیک ویلے تے اوہ آنا اے تے دوئے چیزاں نی پڑتال کر کے ساری قیمت چکا دینا اے۔ سونے تے نویں چمکدار بکسے وچ سنہری اٹھوہاں رکھ کے بکس امانت نے طور تے دوکانا وچ ای چھوڑ دینا اے۔ اگلے دیہاڑے وت اُسی ویلے اوس نے آنے نا وعدہ اے۔ دُوئے دیہاڑے ٹھیک ویلے تے آ کے سنہری بکسے نا ڈھکنا کھولنا اے۔ ہُن اوس وچ بالکل ہِکا جیہے دو سنہری اٹھوہیں اُتے تلے موجود نیں۔ نر تے مادہ۔ خدا نی قُدرت اے۔ اوس ہر شَے نا جوڑا بنایا اے۔

ساڈے پیر زمیناں واں ڈھونڈنے نیں۔ اسیں ہوا وچ لٹکے، شوکیس نا سہارا گھن کے اپنا وزن برابر رکھنے آں۔ اوہ اُتلے نر آں مادہ توں وکھرا کرنا اے تے اپنے تھیلے وچ

رکھ گھنتا اے۔ بکس ہک واری وت امانت رکھنا اے۔ عرصے توں اس نا کم اے کہ ٹھیک ویلے آ کے بکسے ﷺوں نہ اٹھوہاں کدھو کے گھن وینا اے۔ اساں دونہاں بہوں سوچ سوچ کے فیصلہ کیتا اے کہ بکسے نا ڈھکنا کھول کے چھڑے بکی اٹھوہیں نی خیانت رکیہ کریے۔ اج ساڈی بھری بھرائی دوکاناں نا سودا ہو گیا اے۔ دوکاناں نے نویں مالک نال والے کمرے وچ موجود نیں۔ اوس نے جانے توں بعد اسیں دوئے، دوکاناں واں ہمیشہ واسے چھوڑ دیساں۔ اساں دونہاں نیاں نظراں واں کلاک توں دروازے تک چکر بنیاں کٹنیاں نیں۔ "معاف کرنا"۔ اوس نا پہلا قدم اندر پینا اے۔ "کوئی گل نہیں"۔ اساں دونہاں نے دلے نی حرکت رکتی وینی اے۔ میں اماری کھوں کے ارام نال بکس اوس نے ساہمنے رکھ دیناں۔ اوہ اپنا کم کرنا اے تے ہمیشہ نی طرح دوبارہ مافی منگنا، باہر نکل وینا اے۔ باہر بھیڑ وچ بہوں دیر تک ساڈیاں نظراں اوس نا پچھا کرنیاں نیں۔ جتھے اوہ غائب ہویا اے۔

میں جلدی نال شوکیس تے رکھے ہوئے بکسے تے چادر پا دینا واں۔ دوکان نے نویں مالکاں نال آخری واری رل کے ایس چٹی چادراں وچ لوھیٹے بکسے آں چا کے باہر آنے آں۔ دونہاں نے قدم زمیناں تے ٹھیک طرح نہیں پینے۔ میں لوکاں نے ہجوم وچ چلنیاں ہویاں اپنے آپ آں بالکل ننگا سمجھناں۔ ساڈا رُخ چار دیہاڑے پہلوں گھدے ہوئے فلیٹ نی طرف

اے جتھے اگلے دیہاڑے تجربہ کامیاب ہونیاں ای، اساں کدھر دور نکل وینا اے۔ رات میں جاگ کے گذاری اے۔ مانہہ اپنے آڑیپے تے شک اے، بلکہ پورا یقین۔ اسی واسے احتیاطاً میری پتلوناں نے بوجھے وچ پستول اے۔ مانہہ کجھ پتہ نہیں کہ اوہ میرے بارے وچ کیہ سوچنا اے۔ میں بھی جاناں کہ اوس بھی رات جاگ ای کے گذاری اے۔ ہر ویلے مانہہ ایہہ جیہا لگا اے، جیوں اوہ اکھیاں پھاڑ پھاڑ کے میری نگرانی پیا کرناں اے۔

ہن اساں دونہاں نے وچکار میز تے بکس پیا ہویا اے۔ اساں نا اپنی وینی نیاں گھڑیاں توں اعتبار چایا گیا اے۔ مانہہ یقین اے، میری گھڑی پورے پندراں منٹ لیٹ اے۔ اوہ اپنی گھڑی تے تریہہ منٹ لیٹ ہونے نا رونا رونا اے۔ "ایہہ آخری سگرٹ پی کے اساں کھول دلیساں"۔ میں اُساں سگرٹ پیش کرنا واں۔ سگرٹ نا آخری کش گھنیاں ہویاں میں روم تے فیوریوبا بنانے والیاں نیاں ماتواں بھیناں نے نال اُساں سوالنا تے اوہ مسک کے بکسے نا ڈھکنا پرتانا اے۔ "اوس نی ماؤ نی۔ تیری بھینوں نی" ہن اوہ گالیاں پرتانا اے، کجھ اُساں کجھ مانہہ۔ میں اٹھوہیں آں اُلٹا پلٹانا واں۔ وت اوہ تسلّی کرنا اے۔

ساڈے مہاندرے لٹک کے ساڈیاں چھاتیاں تے پیے

جھلنے نیں ۔ ایہہ جیہا لگنا اے کہ ہُگی جڑاں توں نکل وِسّی تے تلے فرشے تے ساڈا مغز ہکی دُوئے نے مغزے وچ رَل مل وِسی۔ اسیں پچھلے ستّاں دیہاڑیاں توں بغیر کُجھ کھادیاں پیتیاں ہر پنجاں منٹاں بعد بکسے نا ڈھکنا کھولنے آں تے اوس وچ صِرف مادی اٹھوُہیں آں ای ویکھنے آں ۔'' اوس نے پاسے وینا چاہی نا اے ۔'' اوہ چِٹی چادراں پچ بکسے آں چھپانیاں ہویاں میرے مُونہیں نی گل کرنا اے ۔ راتی نا آخری پہر اے ۔

اسیں چلنے آں ۔ کمزوری اتنی اے کہ قدم نہیں بیٹھنیں ۔ اکھیاں نے اگے نہیرا آ وینا اے ۔ ہنیرے وچ دوئے N/277 ڈھونڈنے آں ۔ پرانا بے رنگ بُوہا اندروں بند اے ۔ ہیں بُوہے نی جھریٹھاں چوں اندر ویکھنا واں ۔ ہتھے نہیرا اے ۔ سنسان گلی وچ اسیں پلمب کے پائپ نے سہارے دیواراں تے چڑھنے آں تے اندر کُد وینے آں ۔ ویہڑا ویران اے ، ساہمنے نے کمرے چوں ہونیاں اسیں احتیاط نال اگے ودھنے آں ۔ رہس ویلے چِٹی چادراں وچ لوہیٹیا ہویا سنہری بکسا اوس نے کول اے ۔ کمرے نے اندر ہک بُوہا ہور کُھلنا اے ۔ ایہہ دُوا کمرہ اے ، ہنیرے وچ اسیں ہکی دُوئے توں خوف کھانے آں ۔ میرا ہتھ پتلُوناں نے بوجھے وچ اے ۔ اود ماچس بالنا اے ۔

کمرہ بالکل خالی اے ، بغیر سفیدی نیاں کدھیاں تے بہوں میٹیاں ، عجیب و غریب تصویراں نیں ۔ سجے پاسے ہک باری اے

جس نے پٹ ساڈے پاسے کُھلنے نیں ۔ اوس پاسوں بدبو نی لہر آنی اے ۔ ئیں ساہ روک کے ، دُوئے پاسے ماچساں نی تیلی نال چاننا کرناں ۔ اندرے نا فرش بہوں تلے وے ۔ نظر کم نہیں کرنی۔ اسی اُساں اواز دینے آں ۔ جواب وچ خالی کمرہ اس نا ناں پرت آنا اے ۔ بدبو ایس کمرے آں بی اپنی پلیٹ وچ پئی گھتن اے ، اوہ ووھ کے باری نے پٹ بند کر دینا اے ۔

دیر بعد ہمت کر کے اسیں دوئے دُوئے پاسے ہنیرے پِچ کُد وینے آں ۔ کمرے وچ ایتنی بدبو اے کہ اسیں اپنی ساہ رُکنی محسوس کرنے آں ، اوہ باری ، جس چوں کُد کے اسیں اتھے پہنچنے آں ، بہوں اُچائی تے وے ۔ ساہمنے گدیلے والی ترٹی ہوئی منجی نے نال تلے فرشے تے اُس نی لاش اُبھٹی پئی ہوئی اے ۔ ہکی پاسے لکڑی نا پُرانا بکسا کُھلا ہویا اے جس نے اُتے نا شیشہ موجود نہیں ۔ اس نا گوشت جاگھاں جاگھاں توں پھٹ گیا اے تے ہک پیلے رنگ نا پانی فرشے تے پھپڑی بیا بنانا اے ۔ ماچساں نی تیلی نے چاننے وچ میرے اڑیے آں میزے توں اوس نی آخری تحریر ملی اے ۔ جس وچ اوہ ساڈے نال ای مخاطب اے ۔ اوس لکھیا اے '' ایہہ عمل کرنے نا موقع صدیاں بعد آنا اے ، جدوں قلب العقرب[1] تے شمس زمین توں ہک خاص فاصلے تے ہونے نیں ۔ اس عمل نے وگاڑ

---

[1] : بُرج عقرب دا تارہ ۔

توں بعد دُوا موقع پُورے ستراں سالاں بعد آنا اے۔ اوس واسطے ہُن جینے نا فائیدہ ؟" سوالیہ نشان ودھ کے اساں واں جکڑنا اے۔ اسیں ہس ویلے بھانڈے رکھنے نی ڈاٹاں تے پیراں بھار بیٹھے ہویاں، خالی ماچس میرے ہتھے وچ ے۔ میرے آڑیے نا خیال اے کہ پرانے بکسے نا وڈا کالا اُٹھوہاں فرشے تے اساں واں پیا ڈھونڈنا اے۔

گل

گل ایہہ اے کہ،

اوہ سمجھن لگ پیا اے، اسی ترے، اُس کولوں دُور ہونے وینے آں۔ اوہ پریشان اے، ہِک ہِک کر کے ساریاں نال کئی واری رَل چُکا اے، تے ہر واری اساں ساریاں ہِکی دیہاڑے اُس نے دفتر آنے نی حامی بھر گھدی اے۔ اُس نی مرضی اے کہ سارے بیلی، ہِکی دیہاڑے رَل بہواں۔

اَکتا ہیا۔

بہوں دیہاڑیاں بعد کُجھ اپنیاں گلاں کرساں۔ بہیں تاں

اوہناں دیہاڑیاں ترس گیاں - جدوں اسیں گلاں کرنیاں تھکنے نہیں ہیاں - ویکھو نا - بس جو کچھ وی آں تساں واسطے تاں اوہا ای نا -

اسی ترے اُساں گل نہیں کرن دینے آں تے آکھنے آں -

اساں ایہوں کدی بی نہیں سوچیا کہ توں ------

رکیہ ؟

بھئی ہونا ای اے نا آخر، ہن توں افسر بن گیا ایں - افسر نی ماؤ نی -

اوہ ہر واری اپنے آپ آں گال دے کے گل اُتھے ای مکا سٹنا اے -

مدتاں توں ایہا کچھ پیا ہونا اے -

بھئی ہونا ای اے نا آخر -

اسی سارے اُس گلاں تے سچے آں - اساں چوں ہر اک ایہا چاہنا اے کہ بہوں دیہاڑیاں بعد کچھ اپنیاں گلاں کریے - اسی بی ایہناں دیہاڑیاں ترس گئے آں - جدوں اسی گلاں کرنیاں تھکنے نہیں ہیاں - برے -

شہر نی سبھ توں مصروف سڑکاں، تے کاروباری جائی تے، ساریاں توں وڈی بلڈنگ نی دوئی منزل تے اُس نا دفتر اے - سڑکاں والے پاسے بہوں گیلیاں بند باریاں وچ جڑے موٹے شیشیاں نے پچھے بہوں مہنگے پردے تنے

ہوئے ہن -

پچھے اوہ بہنا اے -

اُس پاسوں لنگھنیاں ہویاں نظراں آپوں آپ اُتے چلیاں ویندیاں -

اسی ترے جدوں بی رکی دوگے آں ملنے آں، اسی بیاں گلاں ٹر پینیاں - کئی واری جدوں ہیں اوہناں نا حوصلہ ودھان پاروں آکھنا واں -

"یار، اوہ ملیا ہیا - بہوں پیا آکھنا ہیا کہ -----"

"ملا تاں اساں بی ہیا - برے سوچنے آں ----"

"ہاں، بھئی ہونا ای نا آخر ----------- ہن اوہ افسر -----"

بس اِتھے آ کے تریاں چپ لگ ویندی اے -

اساں ملیاں ہویاں بہوں دیہاڑے ہو گئے ہن - اساں نا بہوں سارا وقت اسی نے بارے پر کھرط بج کرطھیاں گذر گیا اتے اُس نے بارے پر، تے اُس نے دفتر نے بارے وچ -

پتہ لگیا اے کہ اج کل کسے نا بہوں زور اے -

دفتر نا کم کاج تے ہک بہوں سوہنی لیڈی سیکرٹری ---

ٹیلیفون، خط، وزٹنگ کارڈز تے اوہناں نے پچھے، لوکاں نی ہک لمی قطار - ملاقاتیاں نا زور -

دفتر نا کم کاج تے ہک بہوں سوہنی ۔۔۔۔

اُساں ملیاں ہویاں مُدتاں ہو گئیاں ۔ بس ہک خط آیا ہیا ۔ جس توں اوہناں ساریاں گلّاں نی تصدیق ہوئی اے ۔

اسی خواہ مخواہ ۔ بغیر کسی کمّے نے گلّاں کرنے ہوئے ، پھرنے ٹُرنے اُس نے دفتر والے پاسے نکل وینے آں ۔ ترے ہکی دُوئے کولوں نظراں بچا کے اُتے ویکھنے آں ۔ اُس نے دفتر آں ، جتھے بہوں گیلیاں باریاں وچ جڑے ہوئے موٹے شیشیاں نے پچھے مہنگے پردے تنے ہوین ۔

پچھے اوہ بہنا اے ۔ اسی سوچ سوچ کے پاگل ہو گئے آں ۔ اوہ ساڈا یار اے ۔ جدوں بی ملنا اے ایہا آکھنا اے کہ اسی اس کولوں دُور ۔ اج اساں مل کے ، اُس نے دفتر وینے نا فیصلہ کیتا اے ۔ لوکاں نے بہوں وڈے اکٹھ نال دفتر نیاں سیڑھیاں چڑھنے ، جیوں تیوں اُس نے کمرے تک پہنچنے آں ۔ کمرے وچ اوہ موجود نہیں ۔ فرشے تے ، ہر پاسے پھٹے ہوئے وزٹنگ کارڈز تے خطاں نی رُل پئی ہوئی اے ۔ بلائی وُڈ نی بہوں وڈی میز نے پچھے ، پھرنے والی کرسی تے ہکی پاسے اُٹڑیا ہویا ، باوردی ، دربان ، لیڈی سیکرٹری نال ملنے والیاں نے وزٹنگ کارڈز پیا چیک کرنا اے ۔ لوکاں نا زور اُسی پاسے ، سائیڈ رُوم دائیں اے ۔ اُسیں بھارے قدم چانے دروازے تک آنے آں ، جتھے اوہ اپنے کمرے نی طرف ودھنے لوکاں نے کنڈھ آں دوہاں ہتھّاں نال پچھے دھکنے

وچ مصروف اے ۔

"گل ای اے کہ ۔۔۔!"

اساں دائیں پرتنیاں تجیاں آکھدا اے ۔